

Lagutskottets betänkande

1988/89:LU7

Vissa associationsrättsliga frågor

1988/89
LU7

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet sex motioner som rör olika associationsrättsliga frågor.

I en motion (s) tas upp frågan om ekonomisk förenings rätt att utnyttja uppskrivning av anläggningstillgångar. Över denna motion har utskottet inhämtat remissyttranden från riksskatteverket, bokföringsnämnden, Kooperativa förbundet, Lantbrukarnas riksförbund, Föreningen auktoriserade revisorer FAR och Svenska revisorsamfundet SRS. En sammanställning av remissyttrandena finns i *bilaga 1* till betänkandet.

En motion (m) rör frågan om samordning av registreringen av näringsverksamhet.

Aktiebolagsrättsliga spörsmål tas upp i fyra motioner varav tre motioner (s, fp resp. c) rör minimikapital för aktiebolag, röstvärdedifferentiering och riktade emissioner. I den återstående motionen (m) tas upp frågor om återköp av egna aktier, minoritetsskydd, skadestånd och styrelseordförandens ställning. Över denna sistnämnda motion har remissyttranden inhämtats från bankinspektionen, Stockholms universitets juridiska fakultet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges industriförbund, Svenska bankföreningen, Svenska fondhandlareföreningen, Sveriges aktiesparares riksförbund, Föreningen auktoriserade revisorer FAR och Svenska revisorsamfundet SRS. Därutöver har Aktiefremjandet inkommit med ett yttrande. En sammanställning av yttrandena finns i *bilaga 2* till betänkandet.

Utskottet avstyrker bifall till samtliga motioner. Till betänkandet har fogats två reservationer, varav en från fp, c och mp samt en från fp.

Motioner

1987/88:L204 av Martin Olsson m.fl. (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om lagändringar innebärande dels att endast bolagsstämma får fatta beslut om riktade emissioner, dels att kravet på kvalificerad majoritet för sådant beslut enligt aktiebolagslagen skärps.

1987/88:L206 av Oskar Lindkvist m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att bestämmelserna om att uppskrivning av anläggningstillgångar får användas för förlusttäckning också bör gälla ekonomisk förening.

1987/88:L208 av Bengt Silfverstrand m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förslag till anpassning av minimibeloppet för aktiekapital.

1987/88:L211 av Nic Grönvall (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att de aktiebolagsrättsliga frågor som berörs i motionen blir föremål för utredning och att förslag framläggs i enlighet med vad som föreslås i motionen.

1987/88:L212 av Per-Richard Molén (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om samordning av registreringen av näringsverksamhet och att dessa uppgifter förs över till patent- och registreringsverkets bolagsbyrå, som samtidigt ges ställning av självständig myndighet.

1987/88:L213 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari – med hänvisning till vad som anförts i motion 1987/88:N303 – yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om förbud mot röstvärdesdifferentiering vid börsnoterat företags nyemission på börsens A1- och A2-listor.

Inledning

Associationsrätten har sedan början av 1970-talet varit föremål för ett fortlöpande reformarbete. Arbetet har avsett såväl aktiebolagsrätten som lagstiftningen om ekonomiska föreningar samt den om handelsbolag och enkla bolag. På aktiebolagsrättens område togs ett första steg år 1973 då betydelsefulla ändringar vidtogs i 1944 års aktiebolagslag (prop. 1973:93, LU 19). Ett viktigt syfte med reformen var att trygga bolagens kapitalförsörjning. Bl.a. ändrades reglerna om nyemission på så sätt att avvikelse kunde ske från de gamla ägarnas företrädesrätt (riktade emissioner). Vidare infördes en rätt för bolagsstämman att till styrelsen delegera beslutanderätten i fråga om nyemission och om avvikelse från företrädesrätten. I syfte att motverka missbruk av de nya reglerna från bolagsstyrelsens och aktieägar-majoritetens sida togs i lagen in en generalklausul om att bolagsstämman inte får fatta beslut som bereder otillbörlig fördel åt aktieägare eller annan person till nackdel för bolaget eller annan aktieägare. Samtidigt gavs den befintliga generalklausulen beträffande bolagsstyrelsens beslut en motsvarande lydelse.

År 1975 (prop. 1975:103, LU 1975/76:4) ersattes 1944 års aktiebolagslag med en ny aktiebolagslag (1975:1385). Lagstiftningen innebar i huvudsak en genomgripande teknisk översyn av aktiebolagsrätten. Den nya aktiebolagslagen (ABL) trädde i kraft den 1 januari 1977. Vissa ändringar i ABL genomfördes åren 1980–1984.

Nära anknytning till det aktiebolagsrättsliga regelsystemet har de bestämmelser som reglerar värdepappersmarknaden. Genom lagen (1979:749) om Stockholms fondbörs infördes nya regler om börsens organisation och arbetsformer. Enligt lagen åligger det börsstyrelsen att bl.a. se till att handeln där sker under förhållanden som överensstämmer med lagen och andra författningar och god affärssed. Vidare infördes genom lagen (1985:571) om värdepappersmarknaden straffsanktionerade förbud mot

s.k. insiderhandel med aktier och andra värdepapper som getts ut av börsbolag eller OTC-bolag.

Mot bakgrund av utvecklingen på aktiemarknaden tillkallades år 1985 ägarutredningen (I 1985:04) och år 1986 den s.k. Leo-kommissionen. Ägarutredningen skall enligt sina direktiv kartlägga förändringar i ägande och inflytande inom det svenska näringslivet under de senaste tio åren, analysera orsakerna till dessa förändringar samt analysera effekterna av förändringarna i ägar- och inflytandestrukturen på enskilda företags effektivitet, kapitalförsörjningen inom hela industrin och fördelningen av kapital mellan branscher och/eller företag. Ägarutredningen avlämnade år 1986 en kartlägningsrapport om s.k. korsvist ägande (Ds I 1986:6). Ömsesidigt aktieägande mellan svenska företag, och nyligen avlämnades utredningens huvudbetänkande (SOU 1988:38) Ägande och inflytande i svenskt näringsliv.

På grundval av Leo-kommissionens rapport (Ds Fi 1986:21) Riktade emissioner av aktier m.m. framlades i proposition 1986/87:76 förslag till dels lag om riktade emissioner m.m. för s.k. aktiemarknadsbolag, dels vissa ändringar i ABL. Förslagen i propositionen antogs – med smärre justeringar – av riksdagen under våren 1987 (LU 1986/87:27, rskr. 272). Den nya lagstiftningen trädde i kraft den 1 juli 1987.

På begäran av riksdagen (NU 1986/87:4, rskr. 20) tillkallade regeringen i februari 1987 en kommitté med uppdrag att göra en översyn av värdepappersmarknaden. Enligt direktiven (dir. 1987:11) skall kommittén bl.a. överväga frågor om fondbörsens ställning och organisation, om normbildning och kontroll och reglerna för börsverksamheten liksom vissa aktiebolagsrättsliga frågor.

Vid sidan av de initiativ som tagits från statsmakternas sida har åtgärder också vidtagits från börsstyrelsens och näringslivets sida. Sålunda utfärdade börsstyrelsen år 1986 rekommendationer angående bl.a. den information som skall ges vid riktade emissioner. Vidare har börsens inregistreringskontrakt ändrats i skärpande riktning. I januari 1987 tillkallade börsstyrelsen tre utredare för att mot bakgrund av händelseförloppet i Fermenta analysera de principfrågor och övriga förhållanden som är av betydelse för fondbörsen och aktiemarknaden. Utredningen lämnade i augusti 1988 en slutrapport till fondbörsen, Fermenta – fakta och erfarenheter. I rapporten framläggs förslag till dels ändringar i ABL som syftar till att bl.a. stärka minoritetskyddet, dels rekommendationer om redovisning och revision, dels ändringar i fondbörsens regler och organisation.

Rekommendationer angående bl.a. riktade emissioner har också utfärdats av Näringslivets börskommitté, som är ett permanent organ tillsatt av Stockholms handelskammare och Sveriges industriförbund med uppgift att verka för en bättre och mera enhetlig information från börsföretagen när det gäller deras resultat och ställning. År 1986 inrättade handelskammaren och Industriförbundet även en nämnd för aktiemarknadsfrågor (Aktiemarknadsnämnden). Nämnden skall enligt sina stadgar verka för god sed på den svenska aktiemarknaden genom uttalanden samt rådgivning och information. Nämnden har hitintills avgivit ett flertal uttalanden om bl.a. riktade emissioner.

Slutligen antog riksdagen under våren 1987 förslag till lag om ekonomiska föreningar som ersatte 1951 års lag i samma ämne (prop. 1986/87:7, LU 10, rskr. 172). Lagstiftningen innebar framför allt en modernisering och förenkling av tidigare bestämmelser. Bl.a. kan märkas att firmaskyddet för de ekonomiska föreningarna sträcktes ut från att gälla inom ett län till att gälla inom hela landet. Den nya lagen om ekonomiska föreningar trädde i kraft den 1 januari 1988.

Värdering av anläggningstillgångar

Gällande ordning m.m.

Enligt bokföringslagen (1976:125) får en anläggningstillgång normalt tas upp till högst anskaffningsvärdet. Högre värde än värdet i närmast föregående fastställda balansräkning godtas i princip inte. Motivet för dessa regler är att ett företag inte skall kunna skapa utdelningsbar vinst genom att skriva upp värdet på anläggningstillgångar. Om en anläggningstillgång kan anses ha ett bestående väsentligt övervärde, får emellertid uppskrivning av tillgången ske under förutsättning att uppskrivningsbeloppet används till erforderlig nedskrivning av värdet på andra anläggningstillgångar och särskilda skäl föreligger för sådan utjämning. Fast egendom som åsätts taxeringsvärde får dock inte skrivas upp över taxeringsvärdet (15 §).

I aktiebolagslagen (ABL) finns särskilda regler som tar över regleringen i bokföringslagen (BFL). Utan hinder av BFL:s bestämmelser får uppskrivningsbeloppet användas också till ökning av aktiekapitalet genom nyemission eller fondemission eller till avsättning till uppskrivningsfond (11 kap. 4 § ABL). Medel som avsatts till en uppskrivningsfond får senare tas i anspråk till erforderlig nedskrivning av värdet på andra anläggningstillgångar om det finns särskilda skäl för en sådan utjämning. Uppskrivningsfonden tillhör bolagets bundna egna kapital (11 kap. 7 § ABL).

En ytterligare möjlighet för aktiebolag att utnyttja uppskrivning av anläggningstillgångar infördes fr.o.m. den 1 januari 1987 (prop 1986/87:42, SkU 7, rskr. 71). Denna möjlighet innebär att uppskrivningsbeloppet får utnyttjas för täckning av förlust enligt fastställd balansräkning, om förlusten inte kan täckas av fritt eget kapital. Inom tre år från beslut om sådan förlusttäckning får vinstutdelning beslutas endast om rätten ger tillstånd till det eller om aktiekapitalet har ökat med minst ett belopp som motsvarar förlusttäckningen (11 kap. 4 § ABL).

För ekonomiska föreningar gäller att de kan utnyttja reglerna i 15 § BFL om uppskrivning av anläggningstillgång och samtidig nedskrivning av andra anläggningstillgångar. Dessutom kan ekonomiska föreningar – liksom aktiebolag – sätta av uppskrivningsbeloppet till en uppskrivningsfond. Denna hänförs till föreningens bundna kapital och får bara användas för de ändamål som anges i 15 § BFL.

Uppskrivningsfond i aktiebolag och ekonomiska föreningar ingår liksom reservfond och aktiekapital resp. insatskapital i företagens egna kapital, vilket utgör underlag för företagets kreditvärdighet. För att skydda borgenärer och andra intressenter har i både aktiebolagslagen och föreningslagen

införts bestämmelser vars syfte är att det egna kapitalet skall bevaras i företagen. I aktiebolagslagen finns sålunda regler som inte bara skall garantera att aktiekapital verkligen betalas in till företaget utan också skall förhindra att detta kapital senare urholkas genom olika åtgärder. Bl.a. stadgas att vederlagsfritt överförande av medel från bolaget till aktieägarna får ske endast i form av vinstutdelning, utbetalning vid nedsättning av aktiekapital och utskiftning vid bolagets likvidation. Var och en av dessa utdelningsformer är i sin tur kringgärdad med bestämmelser som skall hindra att bolagets eget kapital förbrukas till nackdel för företagsägarna. Vidare skyddas det egna kapitalet genom regler om förbud för bolaget att lämna lån till aktieägarna och andra bolaget närstående personer. Också bestämmelserna om tvångslikvidation då bolagets eget kapital delvis förbrukats avser att skydda fordringsägarnas intressen.

I en ekonomisk förening gäller som huvudprincip att ett belopp motsvarande utbetalda medlemsinsatser skall hållas kvar i föreningen. Detta belopp utgör föreningens eget kapital. Till skillnad från aktiebolag gäller emellertid att en föreningsmedlem har rätt att under vissa förutsättningar återfå sin medlemsinsats när han utträder ur föreningen. En medlem kan också ha rätt att återfå s.k. överinsatser. Även i andra avseenden är det egna kapitalet i en ekonomisk förening mindre bundet och skyddat än i ett aktiebolag. Sålunda saknas regler som garanterar att insatskapitalet verkligen betalas in till föreningen. Vidare kan utbetalning till föreningsmedlemmar ske inte bara i sådana fall som motsvarar det som tillåts i aktiebolag utan också i form av efterlikvider, återbäringar och andra gottgörelser. Reglerna för utbetalning till föreningsmedlemmar är även mindre stränga än i aktiebolag. Föreningslagen saknar vidare bestämmelser om förbud mot personlån och om tvångslikvidation vid förlust av det egna kapitalet. Reglerna i föreningslagen överensstämmer i allt väsentligt med vad som gällde enligt 1951 års lag. En nyhet i föreningslagen är dock att vid återbetalning av insatsen vid medlems utträde skall medel som finns i uppskrivningsfond inte räknas in i underlaget för återbetalningen. Redan före införandet av den nya föreningslagen torde dock i praktiken motsvarande regel ha tillämpats (se prop. 1986/87:7 s. 94).

Att reglerna om egna kapitalet i föreningslagen är mindre långtgående än aktiebolagsregler sammanhänger med att det egna kapitalet i en ekonomisk förening inte har samma betydelse som i ett aktiebolag. I en ekonomisk förening uppgår medlemsinsatserna ofta till relativt blygsamma belopp. Verksamheten i en ekonomisk förening bygger främst på att föreningsmedlemmarna i olika avseenden deltar i verksamheten.

Frågan om att låta även ekonomisk förening få utnyttja uppskrivning av en anläggningstillgång för kvittning av en förlust diskuterades i den promemoria (Ds Fi 1986:19) som låg till grund för 1987 års lagändring beträffande aktiebolag. Därvid anfördes bl.a. följande.

Om uppskrivning av en anläggningstillgång skall få användas för kvittning av en förlust är det särskilt viktigt att vinstutdelning inte får ske inom viss tid efter det att uppskrivningen har skett. Uppskrivningen skulle i annat fall indirekt – om uppskrivningen följs av vinster – kunna skapa en utdelningsbar vinst. Det belopp som uppskrivningen avser bör inte heller i någon

annan form få föras ut ur företaget. Den nya uppskrivningsmöjligheten bör därför komma i fråga endast för företagsformer med bundet kapital. Till dessa företagsformer hör aktiebolag och ekonomiska föreningar.

Efter en redogörelse för vad som gäller beträffande ekonomiska föreningars rätt att utnyttja uppskrivning av anläggningstillgångar anfördes i promemorian följande.

En ekonomisk förening kan alltså inte utnyttja ett uppskrivningsbelopp till "fondemission" av medlemsinsatser. Denna skillnad i förhållande till aktiebolagsrätten beror på att medlemsinsatskapitalet i en ekonomisk förening inte är bundet på samma sätt som aktiekapitalet i ett aktiebolag. Insatskapitalet är i viss mån rörligt. Vidare kan överskottet av verksamheten komma medlemmarna till godo även i annan form än traditionell vinstutdelning och ett eventuellt utdelningsförbud blir därför i praktiken svårt att upprätthålla. Den nya uppskrivningsmöjligheten bör mot denna bakgrund begränsas till att gälla enbart aktiebolag.

Denna uppfattning delades av departementschefen, och förslag till lagändringar framlades därför endast för aktiebolagens del.

Motionsmotivering

I motion L206 av Oskar Lindkvist m. fl. (s) framhålls att det motiv som anförts för att en ekonomisk förening inte skulle kunna använda en uppskrivning för förlusttäckning inte längre är giltigt. I den lag om ekonomiska föreningar, som antagits av riksdagen våren 1987 och som gäller fr.o.m. den 1 januari 1988, har intagits en spärregel mot avgående medlems rätt att få ut sina medlemsinsatser, varvid hänsyn även tagits till uppskrivningsfond. Motionärerna anser därför att bestämmelserna om att uppskrivning av anläggningstillgångar får användas för förlusttäckning också bör gälla ekonomisk förening.

Remissyttranden

Remissinstansernas inställning kan sammanfattas enligt följande.

Riksskatteverket, bokföringsnämnden, Föreningen auktoriserade revisorer FAR och Svenska revisorsamfundet SRS framhåller att den i motionen återopade spärregeln i den nya lagen om ekonomiska föreningar saknar betydelse i sammanhanget och att de skäl som låg till grund för beslutet att inte utvidga de ändamål för vilka uppskrivningsfond kan utnyttjas alljämt har giltighet, varför motionen avstyrks.

Lantbrukarnas riksförbund LRF anser att följderna av motionsförslaget bör analyseras ytterligare och att det därvid bör klargöras hur en sådan förändring påverkar föreningens konkurrenskraft och skydd av det egna kapitalet. Om en sådan analys skulle visa att inga allvarliga effekter kan väntas uppstå är LRF berett att stödja motionen.

Kooperativa förbundet KF anser att ekonomisk förening i lika hög grad som aktiebolag har behov av att kunna använda uppskrivningsfond för förlusttäckning och tillstyrker motionsförslaget.

Gällande ordning

Aktiekapitalet i ett bolag kan ökas genom att nya aktier tecknas mot betalning, nyemission, eller genom att nya aktier ges ut eller att tidigare aktiers nominella belopp höjs utan ny betalning, fondemission. Vid fondemission och vid nyemission, där de nya aktierna skall betalas kontant, gäller som huvudregel att aktieägarna har företrädesrätt till de nya aktierna i förhållande till sitt tidigare aktieinnehav. I bolagsordningen kan emellertid föreskrivas en annan fördelningsgrund mellan aktieägarna. Vidare kan – enligt regler som infördes vid 1973 års reform av aktiebolagsrätten – i samband med beslut om nyemission mot kontant betalning avsteg göras från huvudregeln så att endast vissa aktieägare eller andra än aktieägare får teckna nya aktier, s.k. riktade emissioner. Det är också möjligt för bolag som ger ut konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning av aktier att bestämma att sådana skuldebrev oavsett om de innehas av aktieägare eller annan skall vara förenade med en företrädesrätt vid nyemission.

Beslut om nyemission och eventuella avsteg från aktieägarnas företrädesrätt skall i princip fattas av bolagsstämman. För beslutet krävs blott enkel majoritet. Måste bolagsordningen ändras – t.ex. när det gäller aktiekapitalets storlek – krävs dock kvalificerad majoritet. Bolagsstämman kan emellertid också bemyndiga styrelsen att besluta om nyemission och att därvid göra avsteg från företrädesrätten under förutsättning att bolagsordningen inte behöver ändras (4 kap. 15 § ABL). Bemyndigandet gäller till nästa ordinarie bolagsstämma. Styrelsen har också möjlighet att fatta sådana beslut utan bemyndigande under förutsättning av bolagsstämmans godkännande. Samma regler gäller för beslut om utgivande av konvertibla skuldebrev och skuldebrev med optionsrätt.

Sedan den 1 april 1987 gäller enligt lagen (1987:464) om vissa riktade emissioner i aktiemarknadsbolag, m.m. särskilda regler för börsbolag och OTC-bolag samt dotterbolag till sådana bolag. I nämnda bolag äger bolagsstämman inte rätt att till styrelsen delegera beslutanderätten om riktade emissioner till bl.a. anställda i allmänhet eller till ledande befattningshavare eller styrelseledamöter i det emitterande bolaget eller till dessa personalkategorier i annat företag i samma koncern. Reglerna avser såväl nyemission av aktier som emission av konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning. Emissionsbesluten skall i dessa fall fattas eller i efterhand godkännas av bolagsstämman. Bolagsstämmans beslut blir giltigt endast om det har biträtts av aktieägare som företräder nio tiondelar av såväl de vid stämman avgivna rösterna som de aktier som är företrädna på stämman.

Ett moderbolag får inte på bolagsstämman i ett dotterbolag biträda ett beslut om sådan emission som här avses utan att beslut därom fattas på bolagsstämma i moderbolaget. Det ovan angivna kravet på kvalificerad majoritet gäller också för beslutet på moderbolagets stämma.

Om en bolagsstämma skall behandla ett förslag till emission, som innebär

frångående av aktieägarnas företrädesrätt, skall kallelsen till stämman ange emissionsförslaget huvudsakliga innehåll. Sistnämnda regel gäller för samtliga riktade emissioner i alla typer av aktiebolag. Sedan emission till anställda m.fl. i aktiemarknadsbolag har ägt rum skall information om denna vidare lämnas i bolagets förvaltningsberättelse.

Motionsmotivering

I motion L204 av Martin Olsson m.fl. (c) hänvisas till att centern år 1973 i en motion yrkade avslag på regeringens förslag (prop. 1973:93) rörande ändrade regler för nyemissioner. Motionärerna hävdar att utvecklingen efter 1973 har tagit den vändning som man varnade för i den nämnda motionen. Sålunda har reglerna om riktade emissioner brukats så att de lett till nackdelar för de aktieägare som inte kunnat utnyttja sin företrädesrätt. Motionärerna hävdar vidare att 1973 års lagändringar har bidragit till en ökad maktkoncentration. I syfte att stärka de mindre aktieägarnas ställning och förhindra "klippekonomi" anser motionärerna att reglerna i aktiebolagslagen och lagen om riktade emissioner bör ändras så att bolagsstämman alltid först skall fatta beslut om riktade emissioner. Möjligheterna att delegera beslutanderätten till styrelsen och rätten för bolagsstämman att i efterhand godkänna av styrelsen vidtagna åtgärder enligt den senare lagen bör alltså avskaffas. Dessutom bör övervägas i hur hög grad minoritetsskyddet bör stärkas genom krav på mycket kvalificerad majoritet vid beslut om riktade emissioner.

Tidigare behandling

Som inledningsvis nämnts kom de nuvarande reglerna om nyemission av aktier och om konvertibla skuldebrev till år 1973 (prop. 1973:93, LU 1973:19) och överfördes i huvudsakligen oförändrat skick till 1975 års aktiebolagslag. Syftet med reformen var att öka aktiebolagens möjligheter att dra till sig nytt kapital. Med anledning av 1973 års proposition väcktes bl.a. en motion (c) vari yrkades avslag på reglerna om avsteg från aktieägarnas företrädesrätt vid nyemission och styrelsens möjligheter att besluta om nyemission. På hemställan av lagutskottet avtog riksdagen motionen.

I samband med proposition 1986/87:76 om riktade emissioner m.m. behandlade utskottet en motion (1p) vari yrkades att möjligheten att till styrelsen delegera beslutanderätten i fråga om riktade emissioner skulle avskaffas. I sitt av riksdagen godkända betänkande LU 1986/87:27 i lagstiftningsärendet anförde utskottet följande:

Utskottet erinrar om att 1973 års regler om riktade emissioner tillkom bl.a. för att möjliggöra för ett bolag att emittera fria aktier utomlands och därmed få finansiering med hjälp av utländskt kapital. Ett annat skäl för lagändringen var att fjärde AP-fonden skulle få möjlighet att direkt tillskjuta riskkapital till företag. Att bolagsstämman fick rätt att till styrelsen delegera uppgiften att besluta om en riktad emission motiverades med att företagen snabbt skulle kunna genomföra emissioner och anpassa emissionsvillkoren efter växlande marknadslägen. I förarbetena till lagändringen

uttalades att den ökade handlingsfrihet, som delegationsmöjligheten ger bolagsstyrelsen och den bestämmande aktieägargruppen i bolaget, inte får medföra att enskilda aktieägares intressen åsidosätts. För att aktieägarnas intressen skall kunna tillgodoses är det, framhölls det, därför av väsentlig betydelse att ABL erbjuder ett effektivt skydd mot förfaranden som är illojala och till nackdel för enskilda aktieägare. I syfte att motverka otillbörliga förfaranden intogs därför i ABL mera allmänt hållna regler, s.k. generalklausuler, mot maktmissbruk, vilka ger uttryck åt grundsatsen att bolagsorganen är skyldiga att handla lojalt mot en aktieägarminoritet. Vidare underströks att ett beslut om att en viss grupp av aktieägare skall ges rätt att teckna aktier bör kunna fattas endast om det finns objektiva godtagbara skäl för en sådan avgränsning av företrädesrätten och att det torde vara synnerligen ovanligt att sådana skäl kan åberopas för att endast vissa aktieägare skall ha företrädesrätt vid en kontantemission.

Som utskottet tidigare vid flera tillfällen har framhållit, senast hösten 1986 (LU 1986/87:5), har möjligheten till riktade emissioner haft stor betydelse för bolagens kapitalförsörjning. Utvecklingen har sålunda visat att företagen genom riktade emissioner har kunnat dra till sig nytt kapital i en omfattning som inte varit möjlig om de gamla aktieägarna i första hand skulle haft rätt att teckna de nya aktierna. Möjligheten till riktade emissioner har visat sig särskilt värdefull genom att bolagen i betydande utsträckning kunnat placera aktier utomlands, något som inte varit genomförbart om aktieägarna haft företrädesrätt. De riktade emissionerna har också haft betydelse för utvecklingen av OTC-marknaden. Enligt utskottets mening finns det således anledning att från flera synpunkter se i huvudsak positivt på den reform som genomfördes år 1973.

I likhet med vad utskottet tidigare uttalat vill utskottet dock stryka under att den ökade handlingsfriheten för bolagsstyrelsen och den bestämmande aktieägargruppen som reformen innebär inte får medföra att de enskilda aktieägarnas intressen åsidosätts. Inte heller när det gäller förändringarna i övrigt på aktiemarknaden kan det godtas att en utveckling sker på bekostnad av en aktieägarminoritet eller en enskild aktieägare. Som statsrådet Johansson anför är det därför viktigt att riktade emissioner kringgärdas med regler som förhindrar missbruk. Den restriktivitet vid tillämpningen av reglerna om riktade emissioner som förarbetena till 1973 års reform ger uttryck för är således välgrundad.

Enligt propositionen har Leo-kommissionen påvisat att emissioner till såväl ledande befattningshavare som anställda i allmänhet haft en betydande omfattning under de senaste åren. Denna utveckling kunde inte förutses när reglerna om riktade emissioner kom till år 1973. Enligt utskottets mening finns det därför skäl att nu överväga i vad mån gällande regler beträffande riktade emissioner har en tillfredsställande utformning.

Vid en bedömning av frågan om vilka lagstiftningsåtgärder som kan anses erforderliga måste självfallet beaktas att en betydande självsanering har påbörjats inom det börsetiska området. Såväl Stockholms fondbörs som Näringslivets börskommitté har som tidigare nämnts utfärdat rekommendationer år 1986 beträffande förfarandet vid riktade emissioner. Av intresse är också Aktiemarknadsnämndens verksamhet, som inleddes i september 1986. Utskottet delar statsrådet Johanssons upplåtning att resultatet av rekommendationerna och Aktiemarknadsnämndens arbete bör avvaktas innan mera ingående materiella lagregler om riktade emissioner införs. När det gäller riktade emissioner till anställda m.fl. framstår emellertid lagstiftningsbehovet som så angeläget att effekterna av de självsanerande åtgärderna inte bör väntas. Som framhålls i propositionen måste garantier redan nu skapas för att beslut om emissioner och liknande transaktioner av

aktuellt slag fattas i former som är betryggande från minoritetsskyddssynpunkt och för att informationsgivningen både före och efter sådana beslut fyller högt ställda krav.

Enligt utskottets mening gör sig behovet av minoritetsskyddsregler starkast gällande beträffande aktiemarknadsbolagen med hänsyn bl.a. till den ägarspridning som förekommer i sådana bolag. Emissioner riktade till anställda förekommer visserligen också i andra företag än aktiemarknadsbolag men här torde allmänintresset i vårt fall inte för närvarande vara lika framträdande. Utskottet vill emellertid understryka vad som uttalas i propositionen om att utvecklingen beträffande emissioner till anställda i företag som inte är aktiemarknadsbolag bör följas noggrant.

På grund av det anförda anslöt sig utskottet till förslaget i propositionen att särskilda regler om emissioner riktade till anställda m.fl. i aktiemarknadsbolag borde genomföras. Enligt utskottet tillgodosågs härigenom motionen i inte oväsentlig mån, och den borde därför inte föranleda någon riksdagens vidare åtgärd.

I ärendet behandlade utskottet också en motion (c) med yrkande om att riktade emissioner till anställda m.fl. alltid skall beslutas av bolagsstämman och att alltså möjligheten för bolagsstämman att i efterhand godkänna emissionsbeslutet borde avskaffas. Utskottet avstyrkte bifall till motionen och framhöll därvid att det inte torde vara nödvändigt att uppställa ett krav på att själva emissionsbeslutet alltid skall fattas av bolagsstämman. Även en ordning där bolagsstämman i efterhand godkänner en riktad emission skapar garantier för aktieägarnas inflytande. Utskottet hänvisade till att metoden med emissioner under förutsättning av bolagsstämmans efterföljande godkännande var tillåten redan enligt 1944 års aktiebolagslag och att det såvitt känt inte inneburit några nackdelar för aktieägarna. En fördel med bolagsstämmans efterföljande godkännande ansåg utskottet vara att företaget snabbt kunde få till stånd en emission utan att avhända bolagsstämman det slutliga avgörandet. Enligt utskottet hade också de flesta remissinstanserna lämnat den i propositionen föreslagna ordningen om att endast delegationsrätten skulle avskaffas utan erinran. Utskottet påpekade emellertid att om det i framtiden skulle visa sig att metoden missbrukades fick frågan om dess fortsatta tillåtlighet tas upp till förnyat övervägande.

Aktiekapitalets storlek

Gällande ordning

Såsom inledningsvis nämnts skedde år 1973 betydelsefulla ändringar i 1944 års aktiebolagslag. Bl.a. höjdes minimigränsen för aktiekapitalet från 5 000 till 50 000 kr. Bolag som bildats före år 1973 fick dock anstånd till utgången av år 1978 med att höja aktiekapitalet. Övergångstiden för äldre aktiebolag har sedermera förlängts till utgången av 1981. Regeln om minimigränsen gäller numera för alla aktiebolag.

Motionsmotivering

I motion 1.208 av Bengt Silfverstrand m.fl. (s) hänvisas till att riksdagen redan åren 1981 och 1982 (se LU 1980/81:28 och 1982/83:16) framhållit att det kan vara motiverat att man vid en anpassning av aktiebolagslagens regler till verksamheten i de största aktiebolagen och införandet av särskilda bestämmelser för mindre företag relativt kraftigt höjer den undre gränsen för aktiekapitalet. Utskottet förutsatte att regeringen skulle följa utvecklingen och vid en förnyad prövning av frågan om olika regler för de största och de mindre bolagen överväga spörsmålet om en höjning av gränsen för aktiekapitalet.

Men trots dessa uttalanden och trots att utvecklingen vad t.ex. gäller antalet konkurser motiverat en kraftig höjning av minimikapitalet i aktiebolag har ingenting hänt. I motionen framhålls vidare att ett aktiekapital på 50 000 kr. inte ens i rimlig grad utgör en tillräcklig ersättning för att förebygga konkurser och att aktiebolagsformen utnyttjas för ekonomisk brottslighet.

Motionärerna framhåller också att i många mindre företag är andelen eget kapital alltför låg för att ge företaget en tillräcklig finansiell stadga, vilket i sin tur är en förutsättning för att skapa tillfredsställande trygghet för anställda, långivare och leverantörer.

Sammanfattningsvis anser motionärerna att starka skäl talar för en kraftig höjning av minimikapitalet för aktiebolag. Ett lämpligt minimibelopp bör vara åtminstone 150 000 kr. I samband med en höjning bör också övervägas en anknytning av aktiekapitalet till basbeloppet. Ett alternativ till en sådan anknytning är att det lägsta tillåtna aktiekapitalet räknas upp med vissa intervaller, t.ex. vart femte år. För att underlätta en sådan anpassning för seriös företagsamhet bör möjlighet finnas att genom lån täcka minimikapitalet.

Tidigare behandling

Motioner med yrkanden om höjning av minimigränsen för aktiekapitalet har flera gånger tidigare behandlats av riksdagen. Senast prövades frågan vid 1982/83 års riksmöte (LU 1982/83:16). Utskottet framhöll därvid att frågan om aktiekapitalets minimigräns har anknytning till spörsmålet om olika regler för de största och för de mindre bolagen. Utskottet ansåg att det kunde vara motiverat att man vid en anpassning av aktiebolagslagens regler till verksamheten i de största aktiebolagen och införandet av särskilda bestämmelser för mindre företag relativt kraftigt höjer den undre gränsen för aktiekapitalet. Utskottet förutsatte att regeringen vid en förnyad prövning av frågan om olika regler för de största och de mindre bolagen även överväger spörsmålet om en höjning av gränsen för aktiekapitalet. Någon form av indexreglering av aktiekapitalet ansåg sig utskottet dock inte böra förorda.

På grund av det anförda ansåg utskottet inte att något initiativ från riksdagens sida var påkallat och avstyrkte bifall till motionen. Riksdagen följde utskottet.

Gällande ordning m.m.

Enligt huvudregeln i 3 kap. 1 § ABL har alla aktier lika rätt i bolaget. I bolagsordningen kan dock bestämmas att aktier av olika slag skall finnas eller komma att utges. Avser olikheten mellan aktieslagen röstvärdet, gäller att ingen aktie får ha ett röstvärde som överstiger tio gånger röstvärdet för annan aktie. För bolag som tillkommit före år 1944 gäller särskilda regler.

Frågan om röstvärdesdifferentiering har varit föremål för överväganden av röstvärdeskommittén. I betänkandet (SOU 1986:23) Aktiers röstvärde konstaterade kommittén att det inte fanns tillräckligt underlag för att ta slutlig ställning i frågan om röstvärdesdifferentiering. Kommittén som bl.a. hänvisade till att ägarutredningen kartlägger frågor om det korsvisa ägandet ansåg att frågan om röstvärdesdifferentiering i stället borde ställas samman med bl.a. det arbete som bedrivs av ägarutredningen.

Ägarutredningen skall, som tidigare nämnts, kartlägga förändringar i ägande och inflytande inom det svenska näringslivet under de senaste tio åren, analysera orsakerna till dessa förändringar och analysera effekterna av förändringarna i ägar- och inflytandestrukturen på enskilda företags effektivitet, kapitalförsörjningen inom hela industrin och fördelningen av kapital mellan branscher och/eller företag. I direktiven anges också att utredningen skall analysera hur ABL:s regler beträffande koncerner och aktiers rösträtt samt utnyttjandet av en graderad rösträtt har påverkat ägar- och inflytandeförändringarna i industrin. – Ägarutredningen har nyligen avlämnat sitt huvudbetänkande (SOU 1988:38) Ägande och inflytande i svenskt näringsliv. I betänkandet framhåller utredningen att en påtaglig ökning av koncentrationen i de enskilda företagens ägar- och inflytandestruktur kan konstateras under den senaste tioårsperioden. Ett omfattande bruk av aktieslag med olika röstvärden medförde att röstandelskoncentrationen i flertalet av företagen var väsentligt högre än kapitalandelskoncentrationen. Bruket av röstvärdesdifferenser ökade också under perioden. Utredningen framhåller vid sin bedömning att frågan om koncentrationen i de enskilda företagens ägar- och inflytandestruktur är nära kopplad till förekomsten av aktieslag med olika röstvärden. Enligt utredningens mening är en teoretiskt rimlig utgångspunkt för fördelningen av det totala röstetalet bland bolagets ägare att röstandelen för varje ägare står i proportion till risktagandet. Samtidigt anser dock utredningen att det är av vikt att mindre och expanderande företag med bibehållen inflytandestruktur kan erhålla riskkapital från aktiemarknaden och att större företag i vissa fall har möjlighet att anskaffa kapital på utländska aktiemarknader utan att den svenska kontrollen går förlorad. Vid en samlad bedömning anser sig utredningen i dagsläget inte vilja förorda en förändring av bestämmelserna rörande aktiebolags möjligheter att emittera aktier med olika röstvärde.

Frågan om röstvärdet för aktier har också tagits upp av Fermentautredningen. Utredningen hänvisar till röstvärdeskommitténs överväganden och framhåller att utredningen – även om åtskilligt talar för ett förbud mot röstvärdesdifferentiering i börsbolag – inte ansett sig i nuvarande läge böra

framlägga något förslag i frågan. Enligt utredningen kan det kanske tänkas växa fram en allmän uppfattning att börsbolagen bör avhålla sig från röstvärdesdifferentiering. Som kommer att redovisas i följande avsnitt föreslår utredningen dock en tvingande regel om begränsningar av rätten att rösta för egna och andras aktier när det gäller val och entledigande av styrelseledamöter och revisorer.

Motionsmotivering

Motiveringen till *motion L213 av Bengt Westerberg m.fl. (fp)* finns i motion 1987/88:N303. I motionen anförs att den föreliggande möjligheten till röstvärdesdifferentiering – till nackdel för minoritetsägarna – medför att gamla, etablerade maktstrukturer bevaras och därmed motverkar att bolagsstyrelser liksom företagsledningars tillsätts efter kompetens. Vidare skapar röstvärdesdifferentieringen problem vid prisbildningen på marknaden särskilt om det föreligger maktkamper inom ett bolag. Motionärerna begär därför att förbud införs mot röstvärdesdifferentiering vid börsnoterat företags nyemission.

Tidigare behandling

Motionsyrkanden om förbud mot röstvärdesdifferentiering har tidigare behandlats av utskottet och senast i det av riksdagen godkända betänkandet LU 1986/87:27. Utskottet anslöt sig därvid till röstvärdeskommitténs uppfattning att det för närvarande saknas tillräckligt underlag för ett ställningstagande till frågan om röstvärdesdifferentiering. Enligt utskottets mening borde spörsmålet vila i avvaktan på den analys som skall göras inom ramen för ägarutredningens arbete, och utskottet avstyrkte bifall till motionsyrkandet.

Förvärv av egna aktier

Gällande ordning

Enligt 7 kap. 1 § ABL får aktiebolag inte förvärva eller såsom pant motta egna aktier. Dotterbolag får ej heller förvärva eller såsom pant motta egen aktie i moderbolaget. Dessa bestämmelser är indispositiva, dvs avtal får ej träffas i strid mot bestämmelserna.

Ett principiellt förbud för bolag att förvärva egna aktier fanns även i äldre aktiebolagsrättslig lagstiftning. I motsats till vad som gällde enligt äldre rätt omfattar förbudet i 1975 års aktiebolagslag emellertid också förvärv utan vederlag, dvs förvärv genom gåva.

Från förbudet medger lagen vissa undantag. Aktiebolag får sålunda enligt 7 kap. 1 § andra stycket ABL förvärva egna aktier i samband med övertagande av affärsrörelse. Vidare har ett bolag möjlighet att på auktion ropa in aktier som har blivit utmäta för bolagets fordran. Aktier som förvärvats med stöd av dessa undantagsregler skall emellertid avyttras så snart det kan

ske utan förlust. Har bolaget erhållit aktierna i samband med övertagande av affärsrörelse måste aktierna vara avyttrade inom två år om bolaget inte erhållit dispens.

Förbudet mot förvärv av egna aktier utgör i första hand ett skydd för bolagets borgenärer. Om bolaget tillåts köpa egna aktier kan det ha samma verkan som en återbetalning till aktieägarna i samband med nedsättning av aktiekapitalet. Vidare kan grundsatsen att aktieägarna har rätt till lika förmåner i bolaget, om ej annat föreskrivs i bolagsordningen, komma i fara om köpeskillingen blir högre än aktiernas verkliga värde. Slutligen brukar anföras till stöd för att begränsa eget förvärv att bolaget, om dess aktier är spridda bland allmänheten, genom köp av egna aktier kan påverka kursställningen på aktierna och därmed kan göra spekulationsaffärer (se SOU 1971:15, s. 201 och prop. 1975:103, s. 215 f. och 365 f.).

Motionsmotivering

Imotion L211 av Nic Grönvall (m) anför att bolagen har ett starkt intresse av att på annat sätt än genom formellt beslut om sänkning av aktiekapitalet kunna reducera bolagets likvida överskott utan att ta på sig extra risker eller utan att bolagets verksamhet dramatiskt förändras. Aktiebolag bör därför under vissa omständigheter kunna medges att inköpa egna aktier.

Ett ytterligare skäl är enligt motionären att värden av den egna aktiens värde kan vara av stor betydelse för företag som önskar upprätthålla sin börskurs vid en rimlig nivå och som därmed önskar bevara bl.a. den internationella marknads förtroende.

Frågan om att öppna möjligheten till inköp av bolagets egna aktier bör därför utredas snarast.

Tidigare behandling

Frågan om förvärv av egna aktier behandlades senast av utskottet i betänkandet LU 1984/85:31 med anledning av motionsyrkanden om en möjlighet för företag att tillfälligtvis förvärva egna aktier i samband med generationsskiften.

Utskottet erinrade därvid om att det principiella förbudet mot förvärv av egna aktier framför allt utgör ett skydd för bolagets borgenärer men även har betydelse för aktieägarna. De skäl som ligger till grund för förbudet hade enligt utskottet en sådan tyngd att avsteg borde medges endast om det finns särskilda skäl. Vidare erinrade utskottet om att utredningen angående de små och medelstora företagens finansiella situation i sitt betänkande (SOU 1983:59) Kreativ finansiering föreslagit att en ytterligare undantagsbestämmelse förs in i ABL med huvudsakligt innehåll att aktiebolag i anslutning till ett generationsskifte får förvärva egen aktie. Med hänsyn till att utredningens förslag var föremål för regeringens prövning ansåg utskottet dock att denna prövning borde avvaktas och avstyrkte bifall till motionsyrkandena. Riksdagen följde utskottet.

Remissinstansernas inställning kan kortfattat beskrivas på följande sätt.

Börssstyrelsen, Advokatsamfundet, Fondhandlarföreningen och Bankföreningen har samtliga erfarit att frågan om förvärv av egna aktier övervägs av ägarutredningen och anser att resultatet av detta arbete bör avvaktas.

Föreningen auktoriserade revisorer FAR, Industriförbundet, Aktieförbundet och juridiska fakulteten vid Stockholms universitet tillstyrker en utredning av frågan om förvärv av egna aktier, medan *Aktiespararnas riksförbund* anser att fråga n bör utredas i ett större sammanhang.

Bankinspektionen och Svenska revisorsamfundet SRS anser inte att det finns skäl att särskilt utreda frågan.

Minoritetsskyddet

Gällande ordning

Alla aktieägare har en grundläggande rätt att behandlas lika av såväl bolagsstämman som styrelse eller annan ställföreträdare för ett bolag. Denna princip har kommit till uttryck i 8 kap. 13 § ABL, såvitt avser beslut av styrelsen, och 9 kap. 16 §, såvitt avser bolagsstämmobeslut. Det sägs där att bolagsorganen inte får företa någon rättshandling eller någon annan åtgärd som är ägnad att bereda otillbörlig fördel åt aktieägare eller annan till nackdel för bolaget eller annan aktieägare. Dessa s.k. generalklausuler innebär bl.a. att bolagsorganen är skyldiga att handla lojalt mot en aktieägarminoritet.

Bolagsstämmobeslut kan angripas genom klandertalan hos domstol. En sådan talan skall väckas inom tre månader, utom i fråga om vissa angivna fall av allvarigare missbruk. En klandertalan går ut på att det klandrade beslutet antingen skall förklaras ogiltigt eller ändras. Domstolen har dock rätt att ändra beslutet endast om det kan fastställas vilket innehåller det rätteligen skulle ha haft.

Några regler om klandertalan mot styrelsebeslut finns inte. Däremot kan talan om skadestånd väckas mot styrelseledamot och verkställande direktör för skada som drabbar bolaget eller aktieägare eller tredje man. Skadeståndsansvaret är inte begränsat till vissa skadetyper utan kan uppkomma när t.ex. regeln i 8 kap. 13 § ABL åsidosatts. Också bolagsstämmobeslut i strid mot 9 kap. 16 § kan föranleda skadeståndsskyldighet, dock endast för de aktieägare som biträtt beslutet.

I fråga om rättegångskostnader vid talan hos domstol gäller rättegångsbalkens regler, dvs. huvudregeln är att tappande part skall ersätta motparten dennes kostnader.

Förutom de ovan nämnda generalklausulerna finns andra regler i ABL till skydd för en aktieägarminoritet. Sålunda kan en minoritet utse en revisor. Enligt 10 kap. 1 § fjärde stycket skall nämligen länsstyrelsen på begäran av aktieägare tillsätta en s.k. minoritetsrevisor, om ägarna till en tiondel av samtliga aktier eller till en tredjedel av de vid bolagsstämman företrädda aktierna biträtt förslag härom på stämman. För en minoritetsrevisor gäller

liksom i fråga om bolagets andra revisorer att han inte till bl.a. enskilda aktieägare får lämna upplysningar om bolagets angelägenheter som kan vara till skada för bolaget.

En minoritet som äger en tiondel av samtliga aktier eller en tredjedel av de vid bolagsstämman företrädda aktierna kan också få till stånd en särskild granskning av bolagets förvaltning och räkenskaper (10 kap. 14 §).

Vidare kan nämnas att ägare av en tiondel av samtliga aktier har rätt att begära uppskov med vissa beslut till fortsatt ordinarie stämma (9 kap. 5 §), att begära extra bolagsstämma (9 kap. 6 §), att påkalla viss vinstutdelning (12 kap. 3 §), att vid maktmissbruk påkalla tvångslikvidation (13 kap. 3 §) samt rätt att vägra ansvarsfrihet och att föra skadeståndstalan mot styrelseledamot på bolagets vägnar (15 kap. 5 §).

Motionsmotivering

Motionären i *motion L211 av Nic Grönvall (m)* anser att nuvarande minoritetsskydd i svensk aktiebolagsrätt är otillräckligt. Gällande generalklausuler fungerar enligt motionären inte särskilt väl eftersom det rättegångsförfarande som är nödvändigt för att tillgodosäkra en nödlidande minoritet dess rätt alltid måste komma efter beslutet och alltid måste innebära stora ekonomiska uppoffringar för minoriteten. Därtill kommer att rättsföljden av överträdelse av generalklausulerna är svårbestämd.

Inte heller rätten att utse minoritetsrevisor tillgodoser minoritetens intressen eftersom dennes ställning är sådan att han är bunden av tystnadsplikt gentemot den minoritet som föranstaltat om hans förordnande. En minoritet som hyser misstänksamhet mot en företagslednings förvaltning kan således inte via en minoritetsrevisor få någon utredning eller information om vad som pågår i bolaget. Blott om minoritetsrevisorn kan iakta omständigheter som vid normal företagsrevision skulle föranleda anmärkning i revisionsberättelse kan minoriteten erhålla erforderliga upplysningar, vilka för övrigt i sådant fall skulle vara tillgängliga för dem genom de ordinarie revisorernas redovisningsskyldighet.

Enligt motionären skulle ett rimligt minoritetsskydd kunna uppnås genom införande av regler – framför allt för fämansföretag – av innebörd att aktieägare som tillsammans kan redovisa ett aktieinnehav av minst 40 % alltid skall äga rätt till en styrelseplats, under förutsättning att majoritetens aktier icke var fördelade på fler än tio händer.

Utredningsarbete

Som inledningsvis nämnts har regeringen i februari 1987 tillkallat en kommitté med uppgift att göra en översyn av värdepappersmarknaden. I direktiven (dir. 1987:11) hänvisas bl.a. till att det under senare tid i olika sammanhang framförts önskemål om aktiebolagsrättsliga lagstiftningsåtgärder för att stärka aktieägarnas ställning och att vissa av dessa önskemål har nära anknytning till förhållandena på värdepappersmarknaden.

I den förenämnda Fermentautredningens rapport till Stockholms fondbörs läggs fram vissa förslag som tar sikte på att förstärka minoritetsskyddet

i aktiebolagslagen. Sålunda föreslås att den gräns vid vilken en minoritet kan utöva sina särskilda rättigheter generellt sänks från 10 till 5 % av aktiestocken i alla börsbolag. Vidare föreslås att reglerna i 10 kap. 1 och 14 §§ ABL ändras så att ägare av en tiondel av de vid stämman företrädade aktierna får möjlighet att påkalla både tillsättandet av minoritetsrevisor och särskild granskning. Som tidigare berörts föreslås också en tvingande regel för börsbolagen som innebär att inte någon får rösta för mer än en tiondel av de på stämman företrädade aktierna när det gäller frågor om val och entledigande av styrelseledamöter och revisorer under löpande mandatperiod. Nämnas kan också att utredningen föreslår att en börsombudsman inrättas. Denne skall kunna pröva klagomål från aktieägare som anser sig förfördelade genom åtgärder av bolagsstämman eller bolagets ledningsorgan. Vidare skall ombudsmannen bl.a. kunna föra talan vid domstol på aktieägars vägnar utan att aktieägarna behöver vidkännas rättegångskostnader.

Remissyttranden

Remissinstansernas inställning kan kortfattat beskrivas på följande sätt.

Bankinspektionen och *Aktiefremjandet* hänvisar till pågående arbete inom värdepappersmarknadskommittén och Fermentautredningen.

Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet tillstyrker en förutsättningslös utredning av minoritetsskyddet. *Aktiespararnas riksförbund* och *Advokatsamfundet* tillstyrker att frågan utreds. *Svenska revisorsamfundet SRS* anser att det finns skäl att undersöka om nuvarande regler är tillräckligt effektiva men att det inte finns skäl att överväga helt nya regler. *Börsstyrelsen* vill inte motsätta sig en utredning, men är tveksam till motionens förslag.

Motionsförslaget avstyrks av *Föreningen auktoriserade revisorer FAR*, *Industriförbundet*, *Fondhandlarföreningen* och *Bankföreningen*.

Styrelseledamots skadeståndsansvar

Gällande ordning

Enligt den tidigare nämnda generalklausulen i 8 kap. 13 § ABL gäller att styrelsen eller annan ställföreträdare för bolaget inte får fatta beslut som är ägnat att bereda otillbörlig fördel åt aktieägare eller annan till nackdel för bolaget eller annan aktieägare.

Av 15 kap. 1 § ABL följer att bl.a. styrelseledamot som vid fullgörande av sitt uppdrag uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar bolaget är skyldig att ersätta skadan. Detsamma gäller när skadan vållas aktieägare eller annan genom överträdelse av reglerna i ABL eller bolagsordningen. Skadeståndsansvaret är inte begränsat till vissa skadetyper utan kan t.ex. uppkomma vid överträdelser av generalklausulen i 8 kap. 13 § ABL.

Skadeståndsansvaret för en styrelseledamot kan enligt 15 kap. 4 § ABL jämkas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens beskaffenhet, skadans storlek och omständigheterna i övrigt.

Enligt 15 kap. 5 § kan för bolagets räkning talan om skadestånd väckas mot styrelseledamot under förutsättning att vid bolagsstämman majoriteten eller en minoritet bestående av ägare av minst en tiondel av samtliga aktier biträtt beslut om anställande av skadeståndstalan eller röstat mot förslag om ansvarsfrihet. Enligt detta lagrum kan även en aktieägarminoritet väcka skadeståndstalan i andra fall för bolagets räkning. Förutsättningen härför är ett innehav av minst en tiondel av samtliga aktier. Vid talan som anställts av en aktieägarminoritet är det minoriteten och inte bolaget som svarar för rättegångskostnaderna. Minoritetsaktieägarna har dock rätt till ersättning för sina kostnader om de täcks av vad som bolaget kan ha vunnit genom rättegången.

Motionsmotivering

I motion L211 av Nic Grönvall (m) framhålls – med hänvisning till de omfattande skadeståndsyrkanden som framstälts mot styrelseledamöterna i Fermenta – att styrelsuppdrag numera betraktas som mycket riskfyllda uppdrag. Mot denna bakgrund hävdas att en begränsningsregel av en enskild styrelseledamots ekonomiska ansvar måste införas. Vidare bör frågan om möjligheten till försäkringskydd av styrelseledamots ansvar utredas och övervägas samt därefter möjligen tillåtas, dock med den begränsningen att det personliga ansvaret inte helt försvinner. Vidare bör skadestandsreglerna för styrelseledamöter sammanföras i ett avsnitt i ABL och utformas enhetligt.

Tidigare riksdagsbehandling

Vid 1986/87 års riksmöte behandlade utskottet en motion vari bl.a. föreslogs en begränsning av skadeståndsansvaret för sådana styrelseledamöter som endast har en begränsad insyn i bolaget samt en motion om inskränkningar i styrelseledamöters möjligheter att teckna ansvarsförsäkring. I sitt av riksdagen godkända betänkande LU 1986/87:27 avstyrkte utskottet bifall till motionerna. Beträffande frågan om begränsning av skadeståndsansvaret framhöll utskottet att styrelsen i ett aktiebolag skall svara för ledningen av bolaget och alltså fyller en synnerligen viktig funktion. Det är därför viktigt att varje styrelseledamot känner sitt ansvar för att ledningsfunktionen utövas på ett riktigt sätt. Utskottet påpekade vidare att en styrelseledamots skadeståndsansvar alltid är individuellt eftersom det är en förutsättning för att ansvar skall kunna utkrävas att vederbörande med uppsåt eller av oaktsamhet skadat bolaget eller annan. Bedömningen av huruvida uppsåt eller oaktsamhet förelegat följer allmänna skadeståndsrättsliga principer, fortsatte utskottet, och grundas på bl.a. faktiska förhållanden i bolaget och dess styrelse. De olika uppgifter som kan ankomma på skilda styrelseledamöter liksom styrelseledamöternas personliga kvalifikationer är omständigheter som härvidlag kan ha betydelse. En annan omständighet som kan vägas ansåg utskottet vara om en ledamot på grund av bristfälligt beslutsunderlag inte känt till eller bort känna till vissa faktiska förhållanden.

Eftersom ansvaret är personligt kan en bedömning av vilken grad av oakt-samhet som ligger varje styrelseledamot till last leda till att vissa ledamöter blir ansvariga men inte andra. Utskottet pekade även på att skadeståndsansvaret kan jämkas enligt 15 kap. 4 § ABL.

I fråga om motionsförslaget om inskränkningar i möjligheterna att teckna ansvarsförsäkring framhöll utskottet bl.a. att det är angeläget att en skadelidande kan få en fullgod ersättning och att det därför ligger i den skadelidandes intresse att det finns en försäkring som täcker uppkommande skadeståndsskyldighet.

Remissyttranden

Remissinstanserna har sammanfattningsvis framhållit följande.

Industriförbundet, Fondhandlarföreningen, Bankföreningen, Börsstyrelsen och *Advokatsamfundet* hänvisar till den möjlighet som enligt 15 kap. 4 § ABL finns att jämka skadeståndsskyldighet och anser ej att behov av ytterligare reglering finns. *Bankinspektionen* och *Aktiefrämjandet* hän visar till att frågor om skadestånd kommer att behandlas av värdepappersmarknadskommittén och troligen också av Fermentautredningen. *Svenska revisorsamfundet SRS* avstyrker motionsförslaget.

Föreningen auktoriserade revisorer FAR framhåller att den ej känner till några begränsningar av möjligheten att teckna ansvarsförsäkringar, men vill dock ej motsätta sig att frågan utreds. *Aktiespararnas riksförbund* tillstyrker utredning och *juridiska fakulteten vid Stockholms universitet* framhåller att om skadestandsfrågorna utreds bör även styrelseansvarsförsäkringar och andra skadeslöshetsarrangemang utredas.

Styrelseordförandes ställning

Gällande ordning

Enligt ABL finns för aktiebolag två ledningsorgan, nämligen styrelse (8 kap. 1 §) och verkställande direktör (8 kap. 3 §).

I praktiken förekommer dock flera olika varianter. Sålunda kan styrelsens ordförande fullgöra uppgifter inom bolagets löpande förvaltning, och man talar då om en s.k. arbetande styrelseordförande. I sådana fall sker en uppdelning av verkställande direktörens uppgifter mellan denne och styrelseordföranden.

Motionsmotivering

Nic Grönvall framhåller i motion L211 (m) att det är angeläget att ordföranderollen i svensk aktiebolagsförvaltning blir föremål för överväganden. Sådana överväganden borde rimligen leda till att ordförandens ställning och därmed ansvar utvecklas så att ordföranden får ett särskilt ansvar för tillsynen över den verkställande ledningens verksamhet och för att styrelsens beslut vederbörligen implementeras. Ändringar av aktiebolagslagen

som möjliggör en sådan förändring av styrelseordförandens ställning bör snarast utredas och införas i svensk bolagsrätt.

1988/89:LU7

Utredningsarbete

Fermentautredningen har i sin inledningsvis nämnda rapport även diskuterat frågor om företagsledningens organisation. Utredningen har därvid föreslagit att flera verkställande direktörer skall kunna finnas i alla aktiebolag. Beträffande styrelseordförandens uppgifter har utredningen framhållit bl.a. följande.

Enligt ABL är styrelseordförandens uppgift föga omfattande. Han har naturligtvis samma uppgifter som andra styrelseledamöter, men därutöver åligger det honom blott att tillse, att sammanträden hålles då så erfordras och att föra ordet vid dessa. I verkligheten anses dock ordföranden ha en mera maktpåliggande uppgift. Det anses åligga honom att inte bara formellt föra ordet utan också att ta ledningen av styrelsens arbete och se till att styrelsen verkligen fyller sin uppgift. Han har också enligt sedvana en allmän plikt att övervaka bolagets verksamhet, som går längre än den övervakningsplikt som åvilar styrelsens övriga ledamöter. Ofta ingår väl också i hans roll att vara en klok rådgivare åt VD. Vill man nu utöka styrelseordförandens uppgifter genom att göra honom till "arbetande" ordförande, så kan man naturligtvis utan att komma i konflikt med lagens anda och mening ge honom ytterligare uppgifter som ligger i förlängningen på de uppgifter som nyss nämnts. Man bör kunna anförtro honom att – i samförstånd med VD – planera för bolagets framtida verksamhet. Men däremot kan det inte komma ifråga att ge honom uppgifter som tillhör bolagets operativa ledning och för vilka VD enligt lag skall bära det fulla ansvaret. Här måste en bestämd gräns dras: ordföranden får inte ge några order till VD och inte heller eljest lägga sig i den operativa ledningen.

— — —

En tänkbar sanktion skulle kunna vara att i börskontraktet införa ett krav på att ett bolag för att kunna bli inregistrerat och få förbli inregistrerat måste ha en med aktiebolagslagen förenlig organisation av den högsta ledningen, en organisation som framför allt ger VD – under styrelsen – ett helt och fullt ansvar för bolagets operativa ledning.

Remissyttranden

Remissinstansernas inställning kan kortfattat beskrivas enligt följande.

Bankinspektionen, Aktiefremjandet, Industriförbundet och Advokatsamfundet anser att frågan om styrelseordförandens ställning bör utvecklas i praxis och inte lagregleras. *Föreningen auktoriserade revisorer FAR* framhåller att såväl praxis som doktrin medger att ordföranden har den i motionen begärda ställningen samt att den pågående debatten i frågan bör avvaktas. *Fondhandlarföreningen, Bankföreningen* och *Börsstyrelsen* hänvisar till Fermentautredningens arbete.

Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet tillstyrker en förutslutningslös utredning av frågan. *Svenska revisorsamfundet SRS* tillstyrker en översyn, men anser det tveksamt om lagstiftningen bör ändras på begärt

sätt. *Aktiespararnas riksförbund* anser slutligen att det föreligger ett starkt behov av utredning i frågan.

1988/89:LU7

Registrering av näringsverksamhet

Gällande ordning m.m.

Enligt handelsregisterlagen (1974:157) skall handelsregister föras hos länsstyrelsen. Det finns ett handelsregister för varje län. I handelsregister införs enskilda näringsidkare och handelsbolag samt ideella föreningar och stiftelser som idkar näring. Handelsbolag skall ansöka om registrering innan bolaget börjar sin verksamhet. Detsamma gäller enskilda näringsidkare, ideella föreningar och stiftelser, om bokföringsplikt skulle ha förelegat enligt den fr.o.m. år 1977 upphävda bokföringslagen från 1929. Enkelt bolag får införas i handelsregister i den ordning som föreskrivs för handelsbolag.

Handelsbolag och andra näringsidkare registreras i handelsregistret under den firma, dvs den benämning, under vilken verksamheten bedrivs. Firma skall tydligt skilja sig från annan i samma register förut införd firma, även om firmorna inte avser verksamhet av samma eller liknande slag.

För ekonomiska föreningar fanns före den 1 januari 1988 bestämmelser om registrering i lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar. Enligt dessa bestämmelser skulle en ekonomisk förening registreras i det län där föreningens styrelse hade sitt säte. Hos länsstyrelserna fördes ett föreningsregister för de uppgifter som skulle registreras, bl.a. föreningens firma. Regeringen kunde dock förorda att ett föreningsregister skulle föras gemensamt för två eller flera län. En ekonomisk förening förvärvade ensamrätt till sin firma genom registrering eller inarbetning. Ensamrätten på grund av registrering gällde i princip inom det län där föreningen och därmed också firman hade registrerats.

Även enligt den nya lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar skall de ekonomiska föreningarna registreras hos länsstyrelserna i länsvis förda föreningsregister. Skydd för föreningens firma gäller däremot inom hela landet. I samband med införandet av lagen diskuterades frågan om regional eller central föreningsregistrering (se prop. 1986/87:7 s. 71 f.) och LU 20 s. 12). Skälen för den valda lösningen var bl.a. att en central registrering inte skulle medföra några besparingar och att föreningarnas behov av service i form av rådgivning och information lättare kunde tillgodoses med en regional hantering av registreringsärenden. Inte heller ansågs central registrering vara en förutsättning för det behov som förelåg av att utsträcka skyddsområdet för registrerade föreningsfirmor till hela landet. Tillräckliga uppgifter härför kunde enligt propositionen erhållas från det allmänna företagsregistret som inrättades hos statistiska centralbyrån år 1984. Vidare hänvisade departementschefen till att en försöksverksamhet pågick med registrering av ekonomiska föreningar med ADB-teknik. En sådan försöksverksamhet med regionala ADB-register innebar dock inte enligt hans mening att frågan om en central registrering föregreps eftersom det är fullt möjligt att sammanföra de länsvis förda registren till ett centralt register.

Aktiebolag registreras enligt ABL i aktiebolagsregistret som är ett centralt register. Registreringsmyndighet är patent- och registreringsverket och registreringsverksamheten handhas av verkets bolagsbyrå i Sundsvall.

Materiella bestämmelser om firma återfinns i firmalagen (1974:156). Lagen är generellt tillämplig på aktiebolags, ekonomisk förenings, handelsbolags och annan näringsidkares firma liksom på annat näringskännetecken som används jämte firma. En näringsidkare får ensamrätt till sin firma genom registrering eller inarbetning. Ensamrätten innebär att andra näringsidkare i princip inte får använda ett med firman förväxlingsbart näringskännetecken. Vidare finns i lagen vissa allmänna regler om förutsättningarna för registrering av firma och hävande av registrering samt om påföljder och skadestånd vid intrång i ensamrätten.

Motionsmotivering

I motion L212 av *Per-Richard Molén (m)* framhålls att det finns många skäl som talar för att all registrering av näringsverksamhet skall ombesörjas av en enda myndighet. Särskilt framhåller motionären att det inte finns någon samordning mellan olika länsstyrelser och inte heller mellan länsstyrelser och bolagsbyrån. Möjligheten att med hjälp av de firmarättsliga reglerna tillvarata konsumenternas och borgenärernas, inkl. det allmännas, intresse av att kunna följa en näringsverksamhet på ett enkelt och smidigt sätt är därför begränsad. Detta har också lett till att företag kommit till skada. Bl.a. har inträffat att de resurser ett företag satsat för att göra sitt firmamamn känt varit bortkastade, då det visat sig att ett företag i ett annat län sedan lång tid arbetat under samma firma. Vidare har allt fler företag – oberoende av associationsform – ett verksamhetsområde som är större än ett län.

Enligt motionären bör handelsregistren, förenings- och stiftelseregistren överföras från länsstyrelserna till bolagsbyrån. Bolagsbyrån får härmed utökade arbetsuppgifter på ett klart avgränsat område, som skiljer sig från patentverkets övriga uppgifter. Det finns därför anledning att göra bolagsbyrån till en egen myndighet. De resursförstärkningar som blir nödvändiga vid bolagsbyråns uppvägs väl av de besparingar som kan göras vid länsstyrelsernas handelsregister.

Utskottet

Inledning

I betänkandet behandlar utskottet sex motioner angående olika associationsrättsliga frågor. En motion rör reglerna om ekonomisk förenings rätt att utnyttja uppskrivning av anläggningstillgångar. Vidare tas i tre motioner upp frågor om riktade emissioner, minimikapital för aktiebolag och röstvärdesdifferentiering. Andra aktiebolagsrättsliga spörsmål tas upp i en motion. Slutligen framförs i en motion önskemål om samordning av registreringen av näringsverksamhet.

Associationsrätten har sedan början av 1970-talet varit föremål för ett fortlöpande reformarbete. Arbetet har avsett såväl aktiebolagsrätten som lagstiftningen om ekonomiska föreningar samt den om handelsbolag och enkla bolag. På aktiebolagsrättens område togs ett första steg år 1973 då betydelsefulla ändringar vidtogs i 1944 års aktiebolagslag (prop. 1973:93, LU 19). Ett viktigt syfte med reformen var att trygga bolagens kapitalförsörjning. Bl.a. ändrades reglerna om nyemission på så sätt att avvikelse kunde ske från de gamla ägarnas företrädesrätt (riktade emissioner). Vidare infördes en rätt för bolagsstämman att till styrelsen delegera beslutanderätten i fråga om nyemission och om avvikelse från företrädesrätten. I syfte att motverka missbruk av de nya reglerna från bolagsstyrelsens och aktieägar-majoritetens sida togs i lagen in en generalklausul om att bolagsstämman inte får fatta beslut som bereder otillbörlig fördel åt aktieägare eller annan person till nackdel för bolaget eller annan aktieägare. Samtidigt gavs den befintliga generalklausulen beträffande bolagsstyrelsens beslut en motsvarande lydelse.

År 1975 (prop. 1975:103, LU 1975/76:4) ersattes 1944 års aktiebolagslag med en ny aktiebolagslag (1975:1385). Lagstiftningen innebar i huvudsak en genomgripande teknisk översyn av aktiebolagsrätten. Den nya aktiebolagslagen (ABL) trädde i kraft den 1 januari 1977. Vissa ändringar i ABL genomfördes åren 1980–1984.

Mot bakgrund av utvecklingen på aktiemarknaden tillkallades år 1985 ägarutredningen (I 1985:04) och år 1986 den s.k. Leo-kommissionen. Ägarutredningen skall enligt sina direktiv kartlägga förändringar i ägande och inflytande inom det svenska näringslivet under de senaste tio åren, analysera orsakerna till dessa förändringar samt analysera effekterna av förändringarna i ägar- och inflytandestrukturen på enskilda företags effektivitet, kapitalförsörjningen inom hela industrin och fördelningen av kapital mellan branscher och/eller företag. Ägarutredningen avlämnade år 1986 en kartläggningsrapport om s.k. korsvist ägande (Ds I 1986:6) Ömsesidigt aktieägande mellan svenska företag, och helt nyligen avlämnades utredningens huvudbetänkande (SOU 1988:38) Ägande och inflytande i svenskt näringsliv.

Leo-kommissionens rapport (Ds Fi 1986:21) Riktade emissioner av aktier m.m. låg till grund för ny lagstiftning i fråga om riktade emissioner m.m. för s.k. aktiemarknadsbolag som antogs av riksdagen under våren 1987 (prop. 1986/87:76, LU 27, rskr. 272). Den nya lagstiftningen trädde i kraft den 1 juli 1987.

Slutligen antog riksdagen under våren 1987 förslag till lag om ekonomiska föreningar som ersatte 1951 års lag i samma ämne (prop. 1986/87:7, LU 10, rskr. 172). Lagstiftningen innebar framför allt en modernisering och förenkling av tidigare bestämmelser. Bl.a. kan märkas att firmaskyddet för de ekonomiska föreningarna sträcktes ut från att gälla inom ett län till att gälla inom hela landet. Den nya lagen om ekonomiska föreningar trädde i kraft den 1 januari 1988.

Värdering av anläggningstillgångar

Enligt bokföringslagen (1976:125) får en anläggningstillgång normalt tas upp till högst anskaffningsvärdet. Motivet är att ett företag inte skall kunna skapa utdelningsbar vinst genom att skriva upp värdet på anläggningstillgångar. Om en anläggningstillgång kan anses ha ett bestående väsentligt övervärde, får emellertid uppskrivning av tillgången ske under förutsättning att uppskrivningsbeloppet används till erforderlig nedskrivning av värdet på andra anläggningstillgångar och särskilda skäl föreligger för sådan utjämnings. För aktiebolag gäller därutöver enligt regler i aktiebolagslagen att uppskrivningsbeloppet får användas också till ökning av aktiekapitalet genom nyemission eller fondemission eller till avsättning till uppskrivningsfond (11 kap. 4 § ABL). En ytterligare möjlighet för aktiebolag att utnyttja uppskrivning av anläggningstillgångar infördes den 1 januari 1987 och innebär att uppskrivningsbeloppet får utnyttjas för täckning av förlust enligt fastställd balansräkning, om förlusten inte kan täckas av fritt eget kapital. För ekonomiska föreningar gäller att de kan utnyttja reglerna i 15 § BFL om uppskrivning av anläggningstillgång och samtidig nedskrivning av andra anläggningstillgångar. Dessutom kan ekonomiska föreningar – liksom aktiebolag – sätta av uppskrivningsbeloppet till en uppskrivningsfond.

Motionärerna i *motion L206 av Oskar Lindkvist m.fl. (s)* framhåller att motivet för att inte medge även en ekonomisk förening möjlighet att använda en uppskrivning av anläggningstillgångar för förlusttäckning var bl.a. att ett utdelningsförbud i praktiken skulle bli svårt att upprätthålla eftersom överskottet av verksamheten kunde komma medlemmarna till godo även i annan form än traditionell vinstutdelning. Enligt motionärerna är detta motiv inte längre giltigt, eftersom det i den lag om ekonomiska föreningar som gäller fr.o.m. den 1 januari 1988 har intagits en spärregel mot avgående medlems rätt att få ut sina medlemsinsatser, och därvid har hänsyn även tagits till uppskrivningsfond. Motionärerna anser därför att bestämmelserna om att uppskrivning av anläggningstillgångar får användas för förlusttäckning bör omfatta även ekonomisk förening.

Såsom ovan redovisats (s. 5 f.) diskuterades frågan om att låta även ekonomisk förening få utnyttja uppskrivning av en anläggningstillgång för kvittning av en förlust i den promemoria (Ds Fi 1986:19) som låg till grund för 1987 års lagändring beträffande aktiebolag. Därvid konstaterades bl.a. att medlemsinsatskapitalet i en ekonomisk förening inte är bundet på samma sätt som aktiekapitalet i ett aktiebolag utan insatskapitalet är i viss mån rörligt. Vidare framhölls att överskottet av verksamheten kunde komma medlemmarna till godo även i annan form än traditionell vinstutdelning, och ett eventuellt utdelningsförbud skulle därför i praktiken bli svårt att upprätthålla. Den nya uppskrivningsmöjligheten ansågs mot denna bakgrund böra begränsas till att gälla enbart aktiebolag.

Den i motionen återberörda spärregeln i föreningslagen innebär att vid återbetalning av insatsen vid medlems utträde ur föreningen skall medel som finns i uppskrivningsfond inte räknas in i underlaget för återbetalningen. Även om införandet av spärregeln i viss mån stärkt skyddet för insatskapitalet i ekonomiska föreningar finns det alltså betydande skillna-

der mellan aktiebolagslagens och föreningslagens bestämmelser till skydd för det egna kapitalet. Inom ramen för nuvarande bestämmelser i föreningslagen är det därför enligt utskottets mening inte möjligt att tillgodose motionärernas önskemål. Det helt övervägande antalet av de instanser som yttrat sig över motionen har också ställt sig avvisande till motionsförslaget. Skulle det i framtiden visa sig påkallat att föreningslagens regler om skydd för insatskapitalet ses över förutsätter utskottet att frågan om föreningarnas möjlighet att utnyttja uppskrivning av anläggningstillgångar för förlusttäckning tas upp till förnyad prövning. Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion L206.

Riktade emissioner

Aktiekapitalet i ett bolag kan ökas genom att nya aktier tecknas mot betalning, nyemission, eller genom att nya aktier ges ut eller att tidigare aktiers nominella belopp höjs utan ny betalning, fondemission. Vid fondemission och vid nyemission, där de nya aktierna skall betalas kontant, gäller som huvudregel att aktieägarna har företrädesrätt till de nya aktierna i förhållande till sitt tidigare aktieinnehav. I bolagsordningen kan emellertid föreskrivas en annan fördelningsgrund mellan aktieägarna. Vidare kan – enligt regler som infördes vid 1973 års reform av aktiebolagsrätten – i samband med beslut om nyemission mot kontant betalning avsteg göras från huvudregeln så att endast vissa aktieägare eller andra än aktieägare får teckna nya aktier, s.k. riktade emissioner. Beslut om nyemission och eventuella avsteg från aktieägarnas företrädesrätt skall i princip fattas av bolagsstämman. För beslutet krävs blott enkel majoritet. Måste bolagsordningen ändras – t.ex. när det gäller aktiekapitalets storlek – krävs dock kvalificerad majoritet. Bolagsstämman kan också bemyndiga styrelsen att besluta om nyemission och att därvid göra avsteg från företrädesrätten under förutsättning att bolagsordningen inte behöver ändras (4 kap. 15 § ABL).

Sedan den 1 april 1987 gäller enligt lagen (1987:464) om vissa riktade emissioner i aktiemarknadsbolag, m.m. särskilda regler för börsbolag och OTC-bolag samt dotterbolag till sådana bolag. I nämnda bolag äger bolagsstämman inte rätt att till styrelsen delegera beslutanderätten om riktade emissioner till bl.a. anställda. Emissionsbesluten skall i dessa fall fattas eller i efterhand godkännas av bolagsstämman. Bolagsstämmans beslut blir giltigt endast om det har biträtts av aktieägare som företräder nio tiondelar av såväl de vid stämman avgivna rösterna som de aktier som är företrädna på stämman.

I motion L204 av Martin Olsson m.fl. (c) begärs förslag om ändringar av reglerna i aktiebolagslagen och lagen om riktade emissioner av innebörd att endast bolagsstämma får fatta beslut om riktade emissioner. Möjligheterna att delegera beslutanderätten till styrelsen och rätten för bolagsstämman att i efterhand godkänna av styrelsen vidtagna åtgärder bör alltså avskaffas. Motionärerna anser också att krav på kvalificerad majoritet bör införas vid beslut om riktade emissioner i alla aktiebolag.

Såsom närmare redovisats ovan (s. 8 ff.) har utskottet tidigare behandlat motionsyrkanden med samma syfte som det nu aktuella, senast i samband

med behandlingen av proposition 1986/87:76 om riktade emissioner m.m. I sitt av riksdagen godkända betänkande LU 1986/87:27 framhöll utskottet bl.a. att garantier måste skapas för att beslut om emissioner fattas i former som är betryggande från minoritetsskyddssynpunkt. Enligt utskottets mening gjorde sig behovet av minoritetsskyddsregler starkast gällande beträffande aktiemarknadsbolagen med hänsyn bl.a. till den ägarspridning som förekommer i sådana bolag. Visserligen förekom emissioner riktade till anställda också i andra företag än aktiemarknadsbolag men här torde, enligt utskottets mening, allmänintresset inte vara lika framträdande. Utskottet anslöt sig därför till förslaget i propositionen, som bl.a. innebar att emissioner riktade till anställda m.fl. i aktiemarknadsbolag alltid måste beslutas eller godkännas av bolagsstämman. Utskottet underströk emellertid vad som uttalades i propositionen om att utvecklingen beträffande emissioner till anställda i företag som inte är aktiemarknadsbolag borde följas noggrant. I fråga om möjligheten för bolagsstämman att i efterhand godkänna emissionsbeslutet framhöll utskottet att det inte torde vara nödvändigt att uppställa ett krav på att själva emissionsbeslutet alltid skall fattas av bolagsstämman. Även en ordning där bolagsstämman i efterhand godkänner en riktad emission skapar garantier för aktieägarnas inflytande. Utskottet hänvisade till att metoden med emissioner under förutsättning av bolagsstämmans efterföljande godkännande var tillåten redan enligt 1944 års aktiebollagslag och att det sävitt känt inte inneburit några nackdelar för aktieägarna. En fördel med bolagsstämmans efterföljande godkännande ansåg utskottet vara att företaget snabbt kunde få till stånd en emission utan att avhända bolagsstämman det slutliga avgörandet. Utskottet påpekade emellertid att om det i framtiden skulle visa sig att metoden missbrukades fick frågan om dess fortsatta tillätlighet tas upp till förnyat övervägande.

Sedan frågan om förutsättningarna för riktade emissioner senast prövades har enligt utskottets mening några nya omständigheter inte förekommit som bör föranleda ett ändrat ställningstagande från riksdagens sida. Utskottet avstyrker följaktligen bifall till motion L204.

Aktiekapitalets storlek

År 1973 höjdes minimigränsen för aktiekapitalet från 5 000 till 50 000 kr. Regeln gäller numera för alla aktiebolag.

I *motion L208 av Bengt Silfverstrand m.fl. (s)* framhålls att starka skäl talar för en kraftig höjning av minimikapitalet för aktiebolag. Ett lämpligt minimibelopp bör enligt motionärerna vara åtminstone 150 000 kr. I samband med en höjning bör också övervägas en anknytning av aktiekapitalet till basbeloppet eller som ett alternativ till sådan anknytning en uppräknig med vissa intervaller.

Utskottet vill erinra om att motioner med yrkanden om höjning av minimigränsen för aktiekapitalet flera gånger har tidigare behandlats av riksdagen, senast vid 1982/83 års riksmöte. I sitt av riksdagen godkända betänkande LU 1982/83:16 framhöll utskottet att frågan om aktiekapitalets minimigräns har anknytning till spörsmålet om olika regler för de största och för de mindre bolagen. Utskottet ansåg att det kunde vara motiverat att

man vid en anpassning av aktiebolagslagens regler till verksamheten i de största aktiebolagen och införandet av särskilda bestämmelser för mindre företag relativt kraftigt höjer den undre gränsen för aktiekapitalet. Utskottet förutsatte att regeringen vid en förnyad prövning av frågan om olika regler för de största och de mindre bolagen även överväger spörsmålet om en höjning av gränsen för aktiekapitalet. Någon form av indexreglering av aktiekapitalet ansåg sig utskottet dock inte böra förorda. På grund av det anförda ansåg utskottet inte att något initiativ från riksdagens sida var påkallat och avstyrkte bifall till motionen.

Då frågan nu åter aktualiserats vill utskottet hänvisa till att – enligt vad utskottet inhämtat – nordiska överläggningar inom kort kommer att påbörjas om en översyn av och justeringar i de nordiska aktiebolagslagarna. Utskottet förutsätter att frågan om aktiekapitalets storlek därvid kommer att övervägas. Också utvecklingen inom EG på associationsrättens område kan bli av betydelse. Sålunda har ett år 1975 framlagt förslag om införande av en särskild associationsform för företag som är verksamma inom EG, det s.k. Europabolaget, åter tagits upp till diskussion. Enligt förslaget skulle minimikapitalet vara 250 000 ECU (ca 1,8 milj. kr.) eller i vissa fall 100 000 ECU (ca 700 000 kr.). Vidare har EG-kommissionen lagt fram förslag till direktiv om införande av en särskild bolagsform för företag med endast en ägare.

Med hänsyn till det anförda anser utskottet att någon riksdagens vidare åtgärd med anledning av motion L208 inte är påkallad.

Differentierad rösträtt

Enligt huvudregeln i 3 kap. 1 § ABL har alla aktier lika rätt i bolaget. I bolagsordningen kan dock bestämmas att aktier av olika slag skall finnas eller komma att utges. Avser olikheten mellan aktieslagen röstvärdet, gäller att ingen aktie får ha ett röstvärde som överstiger tio gånger röstvärdet för annan aktie. För bolag som tillkommit före år 1944 gäller särskilda regler.

I *motion L213 av Bengt Westerberg m.fl. (fp)* yrkas att förbud införs mot röstvärdesdifferentiering vid börsnoterat företags nyemission.

Utskottet erinrar om att motionsyrkanden om förbud mot röstvärdesdifferentiering tidigare har behandlats av utskottet och senast i det av riksdagen godkända betänkandet LU 1986/87:27. Utskottet anslöt sig därvid till den uppfattning som redovisades av röstvärdeskommittén i betänkandet (SOU 1986:23) Aktiers röstvärde, nämligen att det saknades tillräckligt underlag för ett ställningstagande till frågan om röstvärdesdifferentiering. Enligt utskottets mening borde spörsmålet vila i avvaktan på den analys som skall göras inom ramen för ägarutredningens arbete, och utskottet avstyrkte bifall till motionsyrkandet.

Ägarutredningen, vars uppgift bl.a. varit att analysera hur aktiebolagslagens regler beträffande koncerner och aktiers rösträtt samt utnyttjandet av en graderad rösträtt har påverkat ägar- och inflytandeförändringarna i industrin, har nyligen redovisat sitt arbete. I betänkandet (SOU 1988:38) Ägande och inflytande i svenskt näringsliv framhåller utredningen att en påtaglig ökning av koncentrationen i de enskilda företagens ägar- och

inflytandestruktur kan konstateras under den senaste tioårsperioden. Ett omfattande bruk av aktieslag med olika röstvärden medförde att röstandelskoncentrationen i flertalet av företagen var väsentligt högre än kapitalandelskoncentrationen. Bruket av röstvärdesdifferenser ökade också under perioden. Utredningen framhåller vid sin bedömning att frågan om koncentrationen i de enskilda företagens ägar- och inflytandestruktur är nära kopplad till förekomsten av aktieslag med olika röstvärden. Enligt utredningens mening är en teoretiskt rimlig utgångspunkt för fördelningen av det totala röstetalet bland bolagets ägare att röstandelen för varje ägare står i proportion till risktagandet. Samtidigt anser dock utredningen att det är av vikt att mindre och expanderande företag med bibehållen inflytandestruktur kan erhålla riskkapital från aktiemarknaden och att större företag i vissa fall har möjlighet att anskaffa kapital på utländska aktiemarknader utan att den svenska kontrollen går förlorad. Vid en samlad bedömning anser sig utredningen i dagsläget inte vilja förorda en förändring av bestämmelserna rörande aktiebolags möjligheter att emittera aktier med olika röstvärde.

Frågan om röstvärdet för aktier har också tagits upp av Fermentautredningen. Utredningen hänvisar till röstvärdeskommitténs överväganden och framhåller att utredningen – även om åtskilligt talar för ett förbud mot röstvärdesdifferentiering i börsbolag – inte ansett sig i nuvarande läge böra framlägga något förslag i frågan.

Såsom framgår av den lämnade redovisningen har frågan om röstvärdesdifferentiering övervägts i olika sammanhang. Ägarutredningens betänkande kommer nu att bli föremål för sedvanlig beredning inom regeringskansliet. I fråga om Fermentautredningens rapport har börsstyrelsen att ta ställning till vilka åtgärder som kan anses påkallade med anledning av rapporten. Utskottet anser för sin del att det finns skäl att avvakta den fortsatta beredningen av frågan och är därför inte nu berett att förorda någon ändring av bestämmelserna om röstvärdesdifferentiering. Motion L213 avstyrks följaktligen.

Vissa andra aktiebolagsrättsliga frågor

Mot bakgrund av utvecklingen på aktiemarknaden tas i *motion L211 av Nic Grönvall (m)* upp frågor om aktiebolags förvärv av egna aktier, minoritetsskyddet, styrelseledamöters skadeståndsansvar och styrelseordförandens ställning.

Enligt 7 kap. 1 § ABL får aktiebolag inte förvärva eller såsom pant motta egna aktier. Dotterbolag får ej heller förvärva eller såsom pant motta egen aktie i moderbolaget. Dessa bestämmelser är indispositiva, dvs. avtal får ej träffas i strid mot bestämmelserna. Från förbudet medger dock lagen vissa undantag. Aktiebolag får sålunda enligt 7 kap. 1 § andra stycket ABL förvärva egna aktier i samband med övertagande av affärsrörelse. Vidare har ett bolag möjlighet att på auktion ropa in aktier som har blivit utmätta för bolagets fordran.

Alla aktieägare har en grundläggande rätt att behandlas lika av såväl bolagsstämman som styrelse eller annan ställföreträdare för ett bolag. Denna princip har kommit till uttryck i de s.k. generalklausulerna (8 kap. 13 §

och 9 kap. 16 § ABL) och innebär bl.a. att bolagsorganen är skyldiga att handla lojalt mot en aktieägarminoritet.

Förutom de ovan nämnda generalklausulerna finns andra regler i ABL till skydd för en aktieägarminoritet. Sälunda kan en minoritet utse en revisor (10 kap. 1 § 4 st.) och få till stånd en särskild granskning av bolagets förvaltning och räkenskaper (10 kap. 14 §). Vidare kan nämnas att ägare av en tiondel av samtliga aktier har rätt att begära uppskov med vissa beslut till fortsatt ordinarie stämma (9 kap. 5 §), att begära extra bolagsstämma (9 kap. 6 §), att påkalla viss vinstutdelning (12 kap. 3 §), att vid maktmissbruk påkalla tvångslikvidation (13 kap. 3 §) samt rätt att vägra ansvarsfrihet och att föra skadeståndstalan mot styrelseledamot på bolagets vägnar (15 kap. 5 §).

I fråga om styrelseledamots skadeståndsansvar följer av 15 kap. 1 § ABL att den som vid fullgörande av sitt uppdrag uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar bolaget är skyldig att ersätta skadan. Detsamma gäller när skadan vållas aktieägare eller annan genom överträdelse av reglerna i ABL eller bolagsordningen. Skadeståndsansvaret är inte begränsat till vissa skadetyper utan kan t.ex. uppkomma vid överträdelser av generalklausulen i 8 kap. 13 § ABL. Skadeståndsansvaret för en styrelseledamot kan enligt 15 kap. 4 § ABL jämkas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens beskaffenhet, skadans storlek och omständigheterna i övrigt.

Enligt ABL finns för aktiebolag två ledningsorgan, nämligen styrelse (8 kap. 1 §) och verkställande direktör (8 kap. 3 §). I praktiken förekommer dock flera olika varianter. Sälunda kan styrelsens ordförande fullgöra uppgifter inom bolagets löpande förvaltning, och man talar då om en s.k. arbetande styrelseordförande. I sådana fall sker en uppdelning av verkställande direktörens uppgifter mellan denne och styrelseordföranden.

Enligt motionären talar starka skäl för att aktiebolag under vissa omständigheter bör kunna medges att inköpa egna aktier, och frågan om införande av en sådan möjlighet bör därför utredas snarast. Vidare anser motionären att minoritetsskyddet i svensk aktiebolagsrätt behöver förbättras genom införande av regler – framför allt för fåmansföretag – av innebörd att aktieägare som tillsammans kan redovisa ett aktieinnehav av minst 40 % alltid skall äga rätt till en styrelseplats, under förutsättning att majoritetens aktier icke var fördelade på fler än tio händer. Motionären tar också upp styrelseledamots skadeståndsansvar och framhåller att en enskild styrelseledamots ekonomiska ansvar måste begränsas och att därvid också frågan om ansvarsförsäkring bör utredas och övervägas. Vidare bör skadestandsreglerna för styrelseledamöter sammanföras i ett avsnitt i ABL och utformas enhetligt. Slutligen framhåller motionären att det är angeläget att ordföranderollen i svensk aktiebolagsförvaltning blir föremål för överväganden. Sådana överväganden bör leda till att ordförandens ställning utvecklas så att ordföranden får ett särskilt ansvar för tillsynen över den verkställande ledningens verksamhet och för att styrelsens beslut vederbörligen genomförs.

Utskottet konstaterar att det i den allmänna debatten under de senaste åren framförts stark kritik mot vissa tendenser och händelser på aktiemarknaden och krav har rests på förändringar i regelsystemet, något som av-

speglat sig såväl i den nu aktuella motionen som i motioner till tidigare riksmöten (se LU 1986/87:5). Utskottet kan för sin del instämma i uppfattningen att händelseutvecklingen i flera avseenden är oroande och att det är angeläget att man kommer till rätta med de missförhållanden som synes ha uppstått. Det kan enligt utskottets mening inte uteslutas att ABL:s regelsystem, som kom till då förhållandena på aktiemarknaden var anorlunda, inte längre fullt ut motsvarar de krav som måste ställas. Det är därför tillfredsställande att initiativ tagits i olika sammanhang som syftar till en förbättring av förhållandena.

Salunda tillkallade regeringen år 1985 ägarutredningen (I 1985:04) för att utreda ägar- och inflytandefrågor i svenskt näringsliv. Utredningen har nyligen avlämnat sitt huvudbetänkande (SOU 1988:38) Ägande och inflytande i svenskt näringsliv. I betänkandet berörs frågan om svenska företag borde beredas möjlighet att återköpa egna aktier, och utredningen konstaterar att det motiv som i debatten framförts för en sådan förändring är bl.a. att företagen därigenom skulle ges en ytterligare möjlighet att överföra överskottskapital till ägarna. Enligt utredningens mening torde dock detta motiv delvis vara avhängigt av den skillnad som föreligger vid beskattningen mellan utdelningsinkomster och värdestegring. Ägarutredningen hänvisar härvid till att utredningen om reformerad företagsbeskattning har att ta ställning till vilka ändringar i gällande skatteregler som kan genomföras för att stimulera kapitalet till ökad rörlighet mellan olika företag och branscher och anser att en eventuell prövning av förslaget om återköp av egna aktier bör anstå till dess klarhet vunnits om kommande förändringar i skattereglerna.

Vidare har, som ovan redovisats (s. 16 f.), regeringen i februari 1987 tillkallat en kommitté med uppgift att göra en översyn av värdepappersmarknaden (Fi 1987:03). I direktiven (dir. 1987:11) hänvisas bl.a. till att det under senare tid i olika sammanhang framförts önskemål om aktiebolagsrättsliga lagstiftningsåtgärder för att stärka aktieägarnas ställning och att vissa av dessa önskemål har nära anknytning till förhållandena på värdepappersmarknaden.

Förhållandena på aktiemarknaden har även i andra sammanhang lett till aktivitet. Bl.a. tillkallade børsstyrelsen i januari 1987 tre utredare för att mot bakgrund av händelseförloppet i Fermenta analysera de principfrågor och övriga förhållanden som är av betydelse för fondbörsen och aktiemarknaden. Den s.k. Fermenta-utredningen lämnade i augusti 1988 en slutrapport till fondbörsen, Fermenta – fakta och erfarenheter. I rapporten framläggs förslag till ändringar i ABL som bl.a. syftar till att stärka minoritetskyddet. Vidare behandlas bl.a. frågor om företagsledningens organisation.

Enligt utskottets mening bör inte riksdagen nu genom några uttalanden föregripa regeringens ställningstaganden till ägarutredningens förslag och resultatet av värdepappersmarknadskommitténs arbete. Även de åtgärder som kan föranledas av Fermenta-utredningens rapport bör enligt utskottets mening avvaktas. Flertalet av de remissinstanser som yttrat sig över motionen har också ansett att några åtgärder med anledning av motionen inte är erforderliga med hänsyn till pågående utredningar på området. Utskottet förutsätter att regeringen vid sina ställningstaganden noga överväger i vad

mån det med hänsyn till vad som anförs i motionen är befogat att också andra lagstiftningsåtgärder vidtas i syfte att komma till rätta med missförhållandena på aktiemarknaden.

Med anledning av vad som anförs i motionen om begränsning av styrelseledamöters skadeståndsansvar vill utskottet understryka att styrelsen i ett aktiebolag fyller en synnerligen viktig funktion. Det är därför viktigt att varje styrelseledamot känner sitt ansvar för att ledningsfunktionen utövas på ett riktigt sätt. Utskottet vill också erinra om att en styrelseledamots skadeståndsansvar alltid är individuellt eftersom det är en förutsättning för att ansvar skall kunna utkrävas att vederbörande med uppsåt eller av oaktsamhet skadat bolaget eller annan. Skadeståndsansvaret kan även jämkas enligt 15 kap. 4 § ABL. I linje med vad utskottet uttalade år 1987 vid behandlingen av ett motionsförslag om begränsning av vissa styrelseledamöters skadeståndsansvar kan utskottet inte finna att en ansvarsbegränsning är påkallad. Inte heller kan utskottet finna det motiverat att frågan om ansvarsförsäkring skall utredas.

På grund av det anförda anser utskottet att motion L.211 inte bör föranleda någon riksdagens vidare åtgärd.

Registrering av näringsverksamhet

Enligt handelsregisterlagen (1974:157) skall handelsregister föras hos länsstyrelsen. Det finns ett handelsregister för varje län. I handelsregister införs enskilda näringsidkare och handelsbolag samt ideella föreningar och stiftelser som idkar näring. Handelsbolag och andra näringsidkare registreras i handelsregistret under den firma, dvs: den benämning, under vilken verksamheten bedrivs. Firma skall tydligt skilja sig från annan i samma register förut införd firma, även om firmorna inte avser verksamhet av samma eller liknande slag.

Enligt föreningslagen skall ekonomiska föreningar registreras hos länsstyrelserna i länsvis förda föreningsregister. Skydd för föreningens firma gäller dock inom hela landet.

Aktiebolag registreras enligt ABL i aktiebolagsregistret som är ett centralt register. Registreringsmyndighet är patent- och registreringsverket, och registreringsverksamheten handhas av verkets bolagsbyrå i Sundsvall.

I motion L.212 av *Per-Richard Molén (m)* begärs förslag om att all registrering av näringsverksamhet skall ombesörjas av en enda myndighet. Skälet härför är enligt motionären främst att underlätta möjligheten att med hjälp av de firmarättsliga reglerna ta till vara konsumenternas och borgenärernas intresse av att kunna följa en näringsverksamhet. Motionären anser därför att handelsregistren, förenings- och stiftelseregistren bör överföras från länsstyrelserna till bolagsbyrån. Bolagsbyrån, som därmed får utökade arbetsuppgifter, bör göras till en egen myndighet.

Utskottet konstaterar att ett genomförande av motionsförslaget förutsätter att samtliga register förs med hjälp av ADB-teknik. Sådan ADB-registrering sker i dag endast beträffande aktiebolagsregistret.

I samband med införandet av den nya lagen om ekonomiska föreningar övervägdes frågan om regional eller central föreningsregistrering (se prop.

1986/87:7 s. 71 f. och LU20 s. 12). Skälen för att regional registrering valdes var bl.a. att en central registrering inte skulle medföra några besparingar och att föreningarnas behov av service i form av rådgivning och information lättare kunde tillgodoses med en regional hantering av registreringsärenden. Inte heller ansågs central registrering vara en förutsättning för det behov som förelåg av att utsträcka skyddsområdet för registrerade föreningsfirmor till hela landet. Tillräckliga uppgifter härför kunde enligt propositionen erhållas från det allmänna företagsregistret som inrättades hos statistiska centralbyrån år 1984. Vidare hänvisade departementschefen till att en försöksverksamhet pågick med registrering av ekonomiska föreningar med ADB-teknik. En sådan försöksverksamhet med regionala ADB-register innebar dock inte enligt hans mening att frågan om en central registrering föregreps eftersom det är fullt möjligt att sammanföra de länsvis förda registren till ett centralt register.

Enligt vad utskottet erfarit har länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON) i skrivelse den 27 oktober 1988 hos regeringen begärt ett beslut om att länsstyrelsernas handels- och föreningsregister skall föras med ADB-stöd samt att erforderliga medel härför beviljas. En sådan datorisering skulle enligt LON medföra en rad fördelar såsom bl.a. snabbare handläggningstider och en möjlighet till rikstäckande firmagranskning.

Utskottet vill också erinra om att frågan om ett utökat skydd mot vilseledande firma tagits upp av riksskatteverket. I sin rapport 1987:8, Vilseledande firma, föreslår riksskatteverket vissa åtgärder som skall öka firmas tillförlitlighet som identitetsbeteckning. Sålunda föreslås bl.a. att en karantänsbestämmelse införs för firma, som innebär ett förbud mot att en avregistrerad firma registreras på nytt inom två år. För att karantänsbestämmelsen skall få avsedd effekt för all näringsverksamhet måste den, enligt riksskatteverket, kompletteras med andra åtgärder. Exempelvis skall krävas att ensamrätten till firmor som registreras i handelsregister sträcks ut till hela landet. Vidare bör, enligt riksskatteverket, firmaregistringen ordnas så att samordning uppnås vid registrering i nuvarande aktiebolagsregistret, handelsregistren och föreningsregistren. — Rapporten, som har remissbehandlats, övervägs för närvarande inom justitiedepartementet.

Av det ovan redovisade framgår att regeringen nu har att ta ställning till förslag som rör den framtida utvecklingen av registreringen för näringsverksamhet. Enligt utskottets mening bör riksdagen inte genom några uttalanden med anledning av motionen föregripa regeringens ställningstaganden i dessa frågor. Motion L212 bör därför inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet hemställer

1. beträffande *uppskrivning av anläggningsstillgångar* att riksdagen avslår motion 1987/88:L206,
2. beträffande *riktade emissioner* att riksdagen avslår motion 1987/88:L204,
3. beträffande *aktiekapitalets storlek* att riksdagen avslår motion 1987/88:L208,
4. beträffande *differentierad rösträtt* att riksdagen avslår motion 1987/88:L213,
5. beträffande *vissa aktiebolagsrättsliga frågor* att riksdagen avslår motion 1987/88:L211,
6. beträffande *registrering av näringsverksamhet* att riksdagen avslår motion 1987/88:L212.

Stockholm den 22 november 1988

På lagutskottets vägnar

Rolf Dahlberg

Närvarande: Rolf Dahlberg (m), Lennart Andersson (s), Owe Andréasson (s), Stig Gustafsson (s), Ulla Orring (fp), Martin Olsson (c), Inger Hestvik (s), Allan Ekström (m), Bengt Kronblad (s), Gunnar Thollander (s), Hans Rosengren (s), Ewy Möller (m), Bengt Harding Olson (fp), Stina Eliasson (c), Elisabeth Persson (vpk), Elisabet Franzén (mp) och Lena Boström (s).

Reservationer

Riktade emissioner (mom. 2)

Ulla Orring (fp), Marin Olsson (c), Bengt Harding Olson (fp), Stina Eliasson (c) och Elisabet Franzén (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 26 börjar med "Sedan frågan" och slutar med "motion L204" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill erinra om att Leo-kommissionen påvisat att emissioner riktade till såväl ledande befattningshavare som anställda i allmänhet haft en betydande omfattning under de senaste åren. Som framhålls i motion L204 (c) har utvecklingen också visat att reglerna om riktade emissioner missbrukats och lett till nackdelar för de aktieägare som inte har kunnat utnyttja sin företrädesrätt. Enligt utskottets mening kan det mot den bakgrunden med fog ifrågasättas om gällande regler ger de enskilda aktieägarna ett tillräckligt skydd mot maktmissbruk från bolagsledning eller den bestämmande aktieägargruppen i ett bolag.

Utskottet anser för sin del att hänsynen till de enskilda aktieägarna kräver att bolagsstämman ges det avgörande inflytandet vid beslut om riktade emissioner i allmänhet. Genom en sådan ordning skapas garantier för att

beslut om riktade emissioner och liknande transaktioner fattas i former som är betryggande från minoritetsskyddssynpunkt och för att informationsgivningen både före och efter ett sådant beslut fyller högt ställda krav. I syfte att stärka minoritetens ställning bör därför möjligheten för bolagsstämman att till styrelsen delegera uppgiften att fatta aktuella beslut avskaffas. För att ytterligare tillgodose kravet på ett tillfredsställande minoritetsskydd bör enligt utskottets mening samtliga beslut om riktade emissioner endast kunna fattas av en kvalificerad majoritet på bolagsstämman.

Vidare anser utskottet – i likhet med motionärerna – att möjligheten för bolagsstämman att i efterhand godkänna beslut om riktade emissioner bör avskaffas. Om bolagsstämman först i efterhand föreläggs ett emissionsbeslut för godkännande kan det enligt utskottets mening föreligga risk för att bolagsstämmans handlingsfrihet i praktiken blir begränsad. En förutsättning för att de enskilda aktieägarna skall kunna ges ett reellt inflytande är därför att frågor om riktade emissioner av aktuellt slag alltid i första hand skall behandlas av bolagsstämman.

Utskottet, som tillstyrker bifall till motion L204, förordar att riksdagen hos regeringen begär förslag om ändrade regler för riktade emissioner i enlighet med det anförda.

dels att utskottets hemställan under moment 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *riktade emissioner*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89:L204 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Differentierad rösträtt (mom. 4)

Ulla Orring och Bengt Harding Olson (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 28 börjar med "Såsom framgår" och slutar med "avstyrks följaktligen." bort ha följande lydelse:

Frågan om röstvärdesdifferentiering har varit föremål för överväganden av röstvärdeskommittén. I betänkandet (SOU 1986:23) Aktiers röstvärde konstaterade kommittén att det inte fanns tillräckligt underlag för att ta ställning i frågan om röstvärdesdifferentiering. Kommittén som bl.a. hänvisade till att ägarutredningen kartlägger frågor om det korsvisa ägandet ansåg att frågan om röstvärdesdifferentiering i stället borde ställas samman med bl.a. det arbete som bedrivs av ägarutredningen.

Ägarutredningen har nyligen avlämnat sitt huvudbetänkande (SOU 1988:38) Ägande och inflytande i svenskt näringsliv. Utredningen anser sig vid en samlad bedömning inte i dagsläget vilja förorda en förändring av bestämmelserna rörande aktiebolags möjligheter att emittera aktier med olika röstvärde. I en till betänkandet fogad fp-reservation framhålls bl.a. att lika risk på aktiemarknaden skall ge lika rätt till inflytande och därför bör rätten för börsföretag på A1- och A2-listan att vid nyemissioner utge aktier med lägre röstvärde avskaffas.

Utskottet kan för sin del helt ansluta sig till vad som anförs i den nämnda reservationen. Sälunda bör enligt utskottets mening lika risk på aktiemark-

naden ge lika rätt till inflytande. Rätten för börsföretag att vid nyemission ge ut aktier med lägre röstvärde bör därför avskaffas. En sådan ordning skulle också som framhålls i motionen skydda de små aktieägarna och minska maktkoncentrationen inom storföretagen. Vidare skulle enligt utskottets uppfattning sannolikt antalet s.k. maktaffärer minska om möjligheten till differentierad rösträtt avskaffades.

Utskottet anser således att det redan nu finns underlag för att genomföra den i motion L213 förordade ändringen i aktiebolagslagen. Vad utskottet anfört bör med bifall till motion L213 ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *differentierad rösträtt*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89:L213 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Remissyttranden över motion 1987/88:L206

Riksskatteverket

Den i motionen återopade nytillkomna spärregeln avseende avgående medlems rätt att återfå sina medlemsinsatser (4 kap. 1 §) och hindret därvidlag mot att dela ut från reservfonden, uppskrivningsfonden och förlagsinsatserna är oväsentlig och ointressant i samband med den fråga som väckes i motionen.

Det väsentliga är enligt riksskatteverkets uppfattning skyddet av det egna kapitalet i den ekonomiska föreningen gentemot aktioner som de kvarvarande medlemmarna kan åstadkomma. Det är helt klart att förslaget urholkar det faktiska skyddet – som redan är svagt i ekonomiska föreningar – av egna kapitalet. Uppskrivning av anläggningstillgång skulle via uppskrivningsfond som används för förlusttäckning kunna fresta till att lämna större återbärningar och efterlikvider än som är ekonomiskt försvarbart.

Riksskatteverket anser med stöd av vad som ovan anförts att förslaget i motionen bör avstyrkas.

Bokföringsnämnden

Bokföringsnämnden (BFN) hänvisar till ett remissvar av den 7 juni 1985 över motion 1984/85:590 av Knut Wachtmeister vari avlämnades synpunkter beträffande motsvarande frågeställning gällande aktiebolag. Förutsatt att vissa i remissvaret avlämnade synpunkter beaktades tillstyrkte BFN denna motion. Beslutet motiverades av de praktiska olägenheter som förelåg till följd av beslut om aktiekapitalökning genom fondemission med påföljande nedsättning av aktiekapitalet.

Några praktiska olägenheter föreligger däremot inte i en ekonomisk förening då denna inte är underkastad de stränga krav som gäller för bundet kapital i ett aktiebolag. Detta förhållande är principiellt oförändrat i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar som gäller från 1 januari 1988.

BFN anser därför inte att ekonomiska föreningar bör ges vidgade möjligheter att använda medel i uppskrivningsfond och avstyrker därför motionen.

Kooperativa förbundet

Senast Kooperativa förbundet (KF) hade att ta ställning till förslag om att ekonomisk förening skulle kunna sätta av till uppskrivningsfond var i yttrande över promemorian "Nya redovisningsregler för ekonomiska föreningar m.m." (Ds Ju 1979:14). KF fann det naturligt att en sådan möjlighet, genom uppskrivning av anläggningstillgångar, skulle stå öppen för en ekonomisk förening på samma sätt som för aktiebolaget. Av naturliga skäl var emissionsfallet inte aktuellt utan för den ekonomiska föreningens del begränsades rätten att utnyttja fonden till att skriva ned andra anläggningstillgångar med motsvarande belopp.

Nu har möjligheterna att utnyttja uppskrivningsfonden utvidgats i aktiebolagslagen. Aktiebolaget kan under vissa förutsättningar använda fonden för förlusttäckning. På den här punkten skiljer sig inte den ekonomiska föreningens och aktiebolagets behov av att kunna använda sig av uppskrivningsfundsinstutet.

En spärregel behövs, så att uppskrivningen inte indirekt, genom vinstutdelning eller på annat sätt, kan föras ut ur företaget. Utvidgningen i aktiebolagslagen att utnyttja uppskrivningsfonden har kombinerats med en sådan regel.

I den nya lag om ekonomiska föreningar, som gäller från 1 januari 1988, finns en spärregel med motsvarande funktion redan intagen. I 4 kap. 1 § stadgas att förekomsten av uppskrivningsfond skall beaktas i samband med att medlem utträder ur föreningen och då gör anspråk på ått återfå medlemsinsatsen. För att understryka uppskrivningsfondens bundenhet och dessutom nå ytterligare överensstämmelse med aktiebolagslagen skulle denna regel kunna kompletteras med ett treårigt förbud mot vinstutdelning sedan uppskrivningsfond använts för förlusttäckning.

Sammanfattningsvis anser alltså KF att ekonomisk förening, i lika hög grad som aktiebolag, har behov av att kunna använda uppskrivningsfond för förlusttäckning. Vidare anser KF att den spärregel som redan finns i föreningslagen med det ovan föreslagna tillägget bör vara tillfyllest för att motverka att belopp motsvarande en uppskrivning som använts för förlusttäckning delas ut från föreningen. Mot bakgrund härav tillstyrker KF att den i motionen föreslagna ändringen i föreningslagen genomförs.

Lantbrukarnas riksförbund (LRF)

Sammanfattning av LRFs synpunkter

Sammanfattningsvis vill LRF framhålla följande:

- LRFs tidigare principiella ställningstagande om bildande av uppskrivningsfond kvarstår.
- Det bör i princip föreligga likhet i lagstiftningen mellan aktiebolag och ekonomisk förening varför den i motionen framlagda hemställan bör analyseras vidare.
- Om analysen visar att inga allvarliga negativa effekter uppstår stödjer LRF motionens hemställan om att föreningslagen ändras så att ekonomiska föreningar ges möjlighet att utnyttja uppskrivningsfond till förlusttäckning.

Sammanfattning av motionen

Motionen tar upp frågan om hur uppskrivning av anläggningstillgångar kan utnyttjas. Det påvisas skillnaden mellan ett aktiebolags och en ekonomisk förenings möjlighet att utnyttja uppskrivningar på anläggningstillgångar för olika ändamål. Aktiebolaget kan utnyttja uppskrivningsbelopp till att öka aktiekapitalet genom ny- eller fondemission. Enligt lag SFS 1986:1235 har aktiebolaget även möjlighet att utnyttja uppskrivningsbelopp till att täcka

förlust. Motionärerna hemställer att motsvarande möjlighet att täcka förlust även skall gälla ekonomisk förening.

LRFs synpunkter

Den i motiönen berörda frågan om uppskrivningsfondens användande var föremål för diskussion redan 1979. Kooperationsutredningen framhöll att det ej borde föreligga några skillnader mellan ekonomiska föreningar och aktiebolag i användningen av uppskrivningsfond. Kooperationsutredningen hemställde i "Nya redovisningsregler för ekonomiska föreningar m.m." (Ds Ju 1979:14) att föreningslagen ändras så att möjlighet skapas till dels en permanent bindning av anläggningstillgångars uppskrivna värde i en reservfond, en permanent uppskrivningsfond eller annan fond, dels en uppskrivningsfond för tillfällig bindning av anläggningstillgångars uppskrivna värde.

I övervägandena till "Nya redovisningsregler för ekonomiska föreningar m.m." (Ds Ju 1979:14) sägs att en uppskrivning av värdet på en anläggningstillgång gör att en orcaliserad värdestegring tas fram. Detta motsvarar ingen vinst på företagets verksamhet. Ur detta perspektiv borde en uppskrivning vara förbjuden. Av billighetsskäl har dock införts möjligheten till uppskrivning för att företagen skall kunna ta upp ett mer realistiskt värde på anläggningstillgångarna. Denna uppskrivning kan i dag endast användas till nedskrivning av andra anläggningstillgångar.

Vidare framhölls att en annan sak är hur uppskrivningsbeloppet får användas. Med hänsyn till att uppskrivningsbeloppet inte är någon vinst som får delas ut måste uppskrivningsbeloppet på något sätt bindas i företaget. I aktiebolaget är detta möjligt eftersom beloppet via fondemission kan tillföras aktiekapitalet och därmed bli bundet. En uppskrivning som används till fondemission kan ej bindas lika hårt i föreningen som i bolaget.

I övervägandena till Ds Ju 1979:14 sades att särskilda åtgärder inte bör vidtas för att i föreningen möjliggöra en permanent bindning av uppskrivningsbelopp till det bundna egna kapitalet. I sammanhanget, sade man, bör beaktas att en bindning till reservfonden knappast är möjlig. Denna fond används för att täcka förlust i verksamheten. En bindning till reservfonden skulle därför kunna innebära att förbud att använda beloppet för vinstutdelning skulle överträdas. Genom att en förlust täcks via uppskrivningsbelopp som tillförts reservfonden öppnas möjligheten till vinstutdelning av belopp som annars hade måst åtgå för förlusttäckning. Man sade även, att en uppskrivning inte kan "lagras" i en sådan permanent fond utan att på något sätt komma till användning.

I LRFs remissvar på departementspromemorian Ds Ju 1979:14 framhålles att det inte bör föreligga några skillnader i användandet av uppskrivningsfond mellan aktiebolag och ekonomiska föreningar. LRF sade vidare att det bör föreligga rätt för ekonomiska föreningar att bilda såväl permanent bunden som tillfälligt bunden uppskrivningsfond. LRF ansåg att de lagtekniska komplikationerna med en permanent uppskrivningsfond bör kunna lösas. LRF anser att detta är giltigt även i dag.

LRF anser alltså att som grundläggande princip bör gälla att likhet i

lagstiftningen bör föreligga mellan den ekonomiska föreningen och aktiebolaget. Den ekonomiska föreningen bör som företagsform vara så flexibel och effektiv som möjligt utifrån konsumentens/producentens synvinkel. I förhållande till aktiebolaget måste dock vissa skillnader i lagstiftningen accepteras bland annat vad gäller behandlingen av eget kapital.

LRF anser att följderna av den i motionen framlagda hemställan bör analyseras ytterligare. Analysen bör klargöra i vad mån den föreslagna förändringen i lagstiftningen påverkar föreningen utifrån aspekterna konkurrenskraft och skydd av det egna kapitalet.

Visar en dylik analys att inga allvarliga negativa effekter kan väntas uppstå ställer LRF sig bakom motionärernas hemställan att ekonomiska föreningar får utnyttja uppskrivningsfonden till förlusttäckning.

Föreningen Auktoriserade revisorer FAR

FARs ställningstagande

FAR *avstyrker* motionen.

Motivering

Lagstiftaren har vid utformningen av reglerna om uppskrivning av anläggningstillgångar och om uppskrivningsfond velat säkerställa att uppskrivningsbeloppet, som representerar en ännu ej realiserad värdestegring, inte används för utdelning. För att förebygga kringgående finns också regler som hindrar att en ansamlad förlust täcks genom uppskrivning och vinstmedel därefter omedelbart utdelas utan särskild prövning.

Just detta betraktelsesätt ligger bakom den ändring i aktiebolagslagen som gav aktiebolag rätt att använda uppskrivningsfond för förlusttäckning på villkor att ett treårigt utdelningsförbud iakttas (SOU 1986:1235, av motionärerna kallad "lagstiftning år 1987"). Den av motionärerna citerade motiveringen i Ds Fi 1986:19 för att inte öppna motsvarande möjlighet för ekonomiska föreningar är enligt FARs uppfattning välgrundad och alltjämt giltig.

Motionärerna åberopar en regel i den nya lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar som stöd för sin uppfattning att den nämnda motiveringen inte längre skulle äga aktualitet. Den regel som avses måste vara 4 kap. 1 § första stycket. Där sägs:

När en medlem har avgått har han rätt att sex månader efter avgången få ut sina inbetalda medlemsinsatser. Beloppet får dock inte överstiga vad som belöper på honom i förhållande till övriga medlemmar av föreningens egna kapital enligt den balansräkning som hänför sig till tiden för avgången. Vid beräkningen av föreningens egna kapital skall bortses från reservfonden, uppskrivningsfonden och förlagsinsatserna.

Regelns innebörd är att andel i uppskrivningsfonden inte får utbetalas till avgående medlem. Finns det både ansamlad förlust och uppskrivningsfond i föreningen skall utbetalningen alltså minskas med andelen i förlusten men inte ökas med andelen i uppskrivningsfonden. Detta står helt i överensstäm-

melse med grundtanken att orealiserad värdestegring inte får användas till utdelning eller annan vederlagsfri utbetalning till delägare utan särskild prövning.

Motionärerna föreslår nu att uppskrivningsfonden skall få användas för förlusttäckning. Sker detta genom brytes spärren i 4 kap. 1 §. Det är sålunda helt felaktigt att åberopa spärregeln som motiv för förslaget.

Inte heller i övrigt ser FAR någon anledning att nu frångå den gällande lagens inställning till rätten att utnyttja uppskrivning och uppskrivningsfond i ekonomiska föreningar.

Svenska revisorsamfundet SRS

Bakgrunden till att de ändrade reglerna i aktiebolagslagen infördes var en strävan att förenkla regelsystemet, inte att vidga möjligheterna att utnyttja de medel som var avsatta till uppskrivningsfonden. Förslaget aktualiserades främst genom de effekter som vinstdelningsskatten kan ge upphov till genom dess reala vinstbegrepp. Frågan om ekonomisk förening skall kunna använda uppskrivningsfond till annat ändamål än uppskrivning av anläggningstillgångar har under de senaste åren aktualiserats dels i samband med översynen av vinstdelningsskatten och dels under arbetet med den nya lagen om ekonomiska föreningar. Övervägandena utmynnade i att någon sådan utvidgning av ändamålen för vilka uppskrivningsfond kan användas inte föreslogs (prop. 1986/87:42 s. 43 och 1986/87:7 s. 177).

Även om skyddet för det bundna kapitalet i viss mån stärkts genom den nya lagen om ekonomiska föreningar finns det fortfarande skillnader i kapitalets bundenhet mellan aktiebolag och ekonomiska föreningar. Dessa skillnader medför att det även enligt den nya lagstiftningen är möjligt för medlemmar att komma i åtnjutande av insatskapitalet och att dela ut överskott i annan form än traditionell vinstutdelning. Samfundet anser därför att de skäl som låg till grund för beslutet att inte utvidga de ändamål för vilka uppskrivningsfond kan utnyttjas alltså har giltighet varför förslaget i motionen avstyrks.

Remissyttranden över motion 1987/88:L211

Bankinspektionen

Gemensamt för de områden Grönvall tagit upp i sin motion är att de utgör exempel på sådana centrala frågor inom aktiebolagsrätten som aktualiserats och varit föremål för debatt särskilt under de senaste åren. Debatten om näringslivets villkor och frågor som rör intresset av att säkerställa allmänhetens och aktieägarnas förtroende för ett väl fungerande affärsliv beror till stor del på att de svenska företagen under senare år agerat på en mycket expansiv marknad. De stora strukturella förändringarna inom det svenska näringslivet och den turbulens som periodvis kännetecknat den svenska kapital- och värdepappersmarknaden under de senaste årens snabba utveckling är omständigheter som bidragit till att ställa frågorna, om under vilka villkor de svenska aktiebolagen och deras ledningar skall verka och agera, i fokus.

De frågor som väcks genom motionen berör inte sådana områden som är specifika för de institut som står under bankinspektionens tillsyn eller som bankinspektionen kommer i direkt kontakt med genom sin verksamhet. Men eftersom flertalet institut under inspektionens tillsyn utgörs av aktiebolag föreligger även från inspektionens sida ett starkt intresse av att lagstiftningen på det aktiebolagsrättsliga området kontinuerligt ses över och anpassas till de förändringar som sker inom affärslivet och de marknader där svenska företag agerar.

Återköp av egna aktier

Bankinspektionen har i olika sammanhang framhållit att det är angeläget att den svenska lagstiftning som reglerar svenska företags villkor harmoniseras med utländsk lagstiftning så att de svenska företagen inte på centrala områden vidkänns betydande konkurrensnackdelar.

Bankinspektionen anser emellertid inte att de problem Grönvall pekat på nått en sådan omfattning att det finns tillräckliga skäl att särskilt utreda frågan om återköp av aktier. Som också påpekats i motionen bygger den svenska aktiebolagslagen på den grundläggande principen att ett aktiebolags aktiekapital omges av stränga formella bestämmelser och att ändringar därav endast kan beslutas genom strängt formella beslut. Skyddet för aktieägarnas intressen är det primära och förbudet för aktiebolag att förvärva egna aktier är centralt. Något behov av att rubba dessa principer enbart för att kunna lösa problemen med överlikviditet synes för närvarande inte föreligga. Problemen med att finna goda placeringsobjekt på värdepappersmarknaden torde i grunden inte elimineras bara genom att bolagen som ett alternativ även tilläts "investera" i egna aktier. Frågan om de stundom misstänkliggjorda ägarkedjor som uppstått till följd av framför allt stora företags placering av sin överlikviditet bör också i första hand behandlas i annan ordning.

Bankinspektionen vill i sammanhanget också peka på de invändningar som kan resas mot att ett aktiebolag skulle tillåtas köpa egna aktier för att värda aktievärdet och upprätthålla börskursen på en rimlig nivå. En sådan ordning skulle snarare under vissa förhållanden ytterligare kunna försvåra marknadsens möjligheter att korrekt värdera en aktie och också öppna möjligheter för ett bolag med stor överlikviditet att genom aktieköp hålla uppe aktiekursen på en nivå som inte svarar mot en korrekt värdering av andra förhållanden inom företaget som borde påverka kursen.

Minoritetsskydd och skadestånd

Önskemål om aktiebolagsrättsliga lagstiftningsåtgärder för att stärka minoritetsaktieägares ställning och eliminera oklarheter i lagstiftningen om styrelseledamöters skadeståndsansvar har framförts i olika sammanhang. Flera av dessa önskemål har anknytning till förhållanden på värdepappersmarknaden. Dessa frågor kommer också i stor utsträckning att behandlas av värdepappersmarknadskommittén (Fi 1987:03, jfr Kommittédirektiv, dir 1987:11 s. 8). Här skall också erinras om den av börsstyrelsen tillsatta s.k. Fermentautredningen, vars arbete sannolikt kommer att belysa även hit hörande frågor. Ytterligare initiativ på området är, enligt bankinspektionens mening, tills vidare inte påkallade.

Styrelseordförandens ställning

Enligt bankinspektionens mening är det bäst att låta ordförandens ställning utvecklas i praxis. Nuvarande tillämpningar synes oftast fungera väl och bör inte bindas genom lagstiftning.

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet

I motionen aktualiseras först frågan om aktiebolag bör tillåtas förvärva egna aktier. Motionären anger vissa skäl varför en sådan möjlighet borde finnas och slutar därefter med att framställa förslaget att frågan om att öppna möjligheten till inköp av egna aktier bör utredas.

Det föreligger flera skäl till att den svenska aktiebolagslagen innehåller ett principiellt förbud mot förvärv av egna aktier. Å andra sidan tillåter utländsk lagstiftning emellanåt dylika förvärv. Det kan därför finnas anledning att göra en förutsättningslös undersökning om skälen till att rättsläget är olika i olika länder och om det kan finnas anledning att mjuka upp den regel som svensk rätt för närvarande innehåller. Fakultetsnämnden tillstyrker följaktligen att den i motionen föreslagna utredningen kommer till stånd.

I motionen aktualiseras därefter frågan om det minoritetsskydd som möter i den svenska aktiebolagslagen. Motionen innehåller det konkreta förslaget att aktieägare, som tillsammans kan redovisa ett aktieinnehav av minst 40 %, alltid skall äga rätt till en styrelseplats förutsatt att majoritetens aktier inte är fördelade på mer än tio händer. I övrigt framhålls generellt, att

möjligheten att införa ett effektivare minoritetsskydd är en angelägen utredningsfråga.

Vad beträffar det konkreta förslag till lagstiftning som motionen innehåller är det tveksamt, vilken nytta detta skulle göra annat än i ganska begränsade fall. Men sant är å andra sidan att det minoritetsskydd som aktiebolagslagen innehåller inte har kunnat utgöra den spärr mot majoritetsövergrepp, som reglerna i och för sig borde kunna ge. Fakultetsnämnden delar därför åsikten att en förutsättningslös utredning är befogad även i vad aktiebolagslagens minoritetsskyddsregler beträffar. Man kan mycket väl tänka sig ett utbyggt skyddssystem för fåmansföretag, men även vad gäller aktiebolag med ett större antal ägare kan ändringar i de materiella reglerna tänkas vara befogade. Härtill kommer behovet av en förutsättningslös genomgång av möjligheterna att underlätta för minoriteter och enskilda aktieägare att processuellt utnyttja lagens materiella regler.

Vad härefter beträffar frågan om styrelseledamöters skadeståndsansvar innehåller motionen diverse – delvis svårbegripliga – förslag. I den mån skadeståndsfrågorna utreds är det viktigt att styrelseansvarsförsäkringar och andra skadeståndsarrangemang utreds.

Den sista fråga som motionen tar upp är frågan om styrelseordförandens särskilda uppgifter och därmed ansvar. Här kan nämnas att det inte blott är styrelseordförandens ställning som behöver utredas – det finns också för aktiebolagslagen okända personkategorier som också kunde behöva utredas: arbetande styrelseordföranden, koncernchefer etc. I varje fall såvitt gäller styrelseordförandens ställning vore det värdefullt med en förutsättningslös utredning och fakultetsnämnden tillstyrker därför förslaget härom.

Styrelsen för Stockholms fondbörs

Återköp av egna aktier

I motionen föreslås att frågan om att öppna möjligheten för ett bolag att köpa in egna aktier bör utredas snarast.

Enligt vad börsstyrelsen erfarit pågår på uppdrag av den sittande Ägarutredningen (I 1985:04) ett arbete med att ta fram en expertrapport som belyser de juridiska aspekterna på frågan om egna aktieköp. Rapporten kommer att offentliggöras tillsammans med utredningens betänkande i oktober 1988. Motionärens önskemål om en utredning tycks således därmed redan vara tillgodosett. I avvaktan på Ägarutredningens betänkande och den angivna rapporten avstår börsstyrelsen från att nu komma med synpunkter på frågan om egna aktieköp.

Minoritetsskydd

I motionen föreslås att möjligheten att införa ett effektivare minoritetsskydd i svensk aktiebolagsrätt utreds.

Börsstyrelsen vill inte motsätta sig att frågor som hänger samman med aktieägarnas minoritetsskydd blir föremål för utredning. Styrelsen är emellertid inte övertygad om att motionärens förslag om att ett aktieinnehav på minst 40 % skulle berättiga till en styrelseplats är lämpligt.

Skadestånd

Motionären föreslår att en enskild styrelseledamots ekonomiska ansvar bör begränsas.

Enligt 15 kap. 4 § aktiebolagslagen (1975:1385) kan ett skadestånd varom här är i fråga jämkas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens beskaffenhet, skadans storlek och omständigheterna i övrigt. En sådan omständighet är den skadevållandes ekonomiska förmåga.

Det finns således redan i dag bestämmelser i aktiebolagslagen som öppnar möjlighet för en domstol att i ett enskilt fall begränsa en styrelseledamots ekonomiska ansvar. Enligt börsstyrelsens mening finns för närvarande inte några erfarenheter som visar att nu angivna jämningsregel skulle vara otillräcklig. Motionärens förslag avstyrks därför.

Styrelseordförandens ställning

Motionären föreslår att frågan om ordförandens ställning i ett aktiebolag utreds och klarläggs genom ändringar i aktiebolagslagen.

Den 15 januari 1987 beslöt börsstyrelsen att tillkalla tre utredare för att – mot bakgrund av händelseförloppet i Fermenta AB – analysera de principfrågor och övriga förhållanden som var av betydelse för fondbörsen och aktiemarknaden. Utredningen beräknas vara klar för publicering i augusti 1988. En av de frågor som utredningen kommer att ta upp till diskussion är styrelsens – däribland ordförandens – och verkställande ledningens ställning och ansvar. Det är möjligt att motionärens hemställan om utredning därigenom blir tillgodosett. I avvaktan på att utredningen offentliggörs avstår börsstyrelsen från att yttra sig i denna del.

Sveriges advokatsamfund

Återköp av egna aktier

Det är i och för sig riktigt att de kursfluktuationer som under senare år förekommit på Stockholms fondbörs tidvis har varit högst betydande. Samma förhållande har gjort sig gällande på flertalet andra fondbörser. Frågan om återköp av egna aktier lär emellertid för närvarande övervägas inom den s.k. ägarutredningen. Samfundet vill därför föreslå att betänkandet från denna utredning avvaktas innan ytterligare initiativ tas i denna angelägenhet.

Minoritetsskydd

Samfundet delar Nic Grönvalls uppfattning att det vore önskvärt med en förbättring av minoritetsskyddet. Visserligen har detta utbyggt successivt, och 1975 års ABL innehåller nya regler genom vilka lagstiftaren sökt ytterligare förbättra skyddet, men i vissa situationer fungerar regelsystemet på ett mindre tillfredsställande sätt. Vad nu sagts gäller framför allt de mindre aktiebolagen, där det emellanåt kan konstateras ett visst maktmiss-

bruk från majoritetens sida. Man rör sig emellertid här på ett svårt och känsligt område och får inte glömma att makten i ett aktiebolag vilar på principen att rösträttsmajoriteten skall bestämma. Det viktigaste skäl som anförts mot en rätt för minoriteten att vinna representation inom styrelsen är att man därmed skulle äventyra enhetligheten inom styrelsen och därmed den handlingskraft som är erforderlig för ledningen inom näringslivet. Samfundet känner sig inte helt övertygat om bärigheten i detta argument och tillstyrker därför att frågan om en förbättring av minoritetsskyddet utreds.

Skadestånd

Enligt 8 kap. 6 § ABL svarar styrelsen för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter. Även om en verkställande direktör finns bär styrelsen ansvaret för allt som hör till förvaltningen utom den del, som är att karaktärisera som löpande förvaltning.

Det skadeståndsansvar, som vilar på medlemmarna i en bolagsstyrelse, är alltid individuellt. Ansvarsgrunden och ansvarets omfattning bedöms särskilt för envar styrelseledamot. Något kollektivt skadeståndsansvar, t.ex. så att ansvaret skulle läggas på styrelsen som bolagsorgan, förekommer alltså inte. En annan sak är att flera eller alla medlemmar av styrelsen i det enskilda fallet kan bli ansvariga för samma skada. Ansvaret är då solidariskt men inte kollektivt. Enligt ABL:s system skiljer man mellan ansvar mot bolaget (internt ansvar) och ansvar mot aktieägare och tredje man (externt ansvar). I fråga om jämkning av skadestånd och fördelning av skadeståndsansvar mellan flera skadeståndsskyldiga (ABL 15 kap. 4 §) hänvisar ABL till allmänna skadeståndsrättsliga principer.

Redan nu gäller den regeln att alla styrelseledamöter, oberoende av vem som utsett dem, i princip har samma skadeståndsansvar. Däremot kan olika ersättningsbelopp utdömas för skilda ledamöter avseende en och samma skada med hänsyn till olika grad av medverkan i den skadebringande handlingen.

Samfundet anser sig inte böra gå in på de av Nic Grönvall nämnda pågående processerna men vill erinra om nyssnämnda regler om jämkning av skadestånd. Vid jämkning skall domstolarna ta hänsyn till vad som är skäligt med hänsyn till handlingens beskaffenhet, skadans storlek och omständigheterna i övrigt. Denna jämningsregel lämnar utrymme för skälighetsavgöranden.

Den av Nic Grönvall åsyftade under hösten genomförda lagändringen berör inte frågan om skadeståndsansvar utan skyldigheten att i vissa fall personligen svara för bolagets förbindelser.

Frågan om ansvarsförsäkring för styrelseledamöter har diskuterats men torde inte för närvarande kräva lagstiftningsåtgärder.

På nu anförda skäl får samfundet avstyrka motionen i denna del.

Styrelseordförandens ställning

Ordföranden har en speciell ställning inom styrelsen så till vida som han enligt 8 kap. 8 § ABL skall tillse att sammanträde hålls när det behövs. Det måste också äligga ordföranden att leda styrelsearbetet. Det är nödvändigt

att ordföranden, för att kunna fullgöra sina särskilda uppgifter, följer med och känner till bolagets verksamhet mer ingående än sina kollegor inom styrelsen.

Det bör uppmärksammas att ABL ger mycket vida ramar för det sätt på vilket styrelsen skall förvalta bolagets angelägenheter. Styrelsen handhar den överordnade förvaltningen och verkställande direktören den löpande förvaltningen. Enligt ABL:s schema kan arbets- och maktfördelning inom bolagsledningen gestaltas mycket olika. Eftersom lagstiftaren har lämnat stor frihet åt styrelsen att själv bestämma hur organisationen och kontrollen skall anordnas bör man enligt samfundets mening inte detaljreglera ordförandens ställning och uppgifter.

Samfundet avstyrker motionen i denna del.

Industriförbundet

Återköp av egna aktier

Inom näringslivet har vid olika tillfällen uttalats önskemål om en vidgad rätt för aktiebolag att inneha egna aktier. Sådana aktier skulle kunna användas för att underlätta anställdas förvärv av aktier i bolaget. De skulle också kunna användas som likvid vid företagsförvärv. I åtskilliga företag, t.ex. utvecklingsbolag, kan företagsförvärv tämligen ofta förekomma. Det kan då vara en stor fördel inför ett förvärv som bolaget – helt eller delvis – vill finansiera med egna aktier att kunna tillhandahålla sådana aktier utan att behöva nyemittera. Vidare kan det i vissa lägen vara besvärande för ett bolag att behöva nyemittera om bolaget vill placera sina aktier på en ny kapitalmarknad. Det kan t.ex. vara så att det finns en överlikviditet av bolagets aktier i Sverige och att bolaget kanske inte behöver nytt kapital. Bolaget kan ändå vilja internationalisera sitt ägande för att t.ex. öka möjligheterna att i framtiden förvärva företag utomlands. Bolagens finansiella flexibilitet skulle också öka med en rätt att förvärva egna aktier. En sådan rätt kan också användas för att i vissa fall stabilisera kursen på ett bolags aktier eller för en nedsättning av aktiekapitalet på ett smidigt sätt.

Vi kan också tänka oss andra situationer då en förvärvsrätt skulle kunna vara av stor betydelse. I tysk rätt t.ex. finns en allmän rätt för bolagen att förvärva viss del av aktiestocken om det är nödvändigt för att avvärja en allvarlig skada för bolaget. En sådan rätt skulle säkerligen vara av värde också för svenska bolag. Över huvud taget är det viktigt att notera att många länders lagstiftning med tiden utvecklats till en viss rätt för bolag att äga egna aktier. Denna utländska tendens är viktig också för svenskt vidkommande.

Sammanfattningsvis anser vi, att det vore mycket värdefullt för det svenska näringslivet med en ökad rätt att förvärva egna aktier. Vi tillstyrker därför att frågan utreds. Vi vill i detta sammanhang nämna den gemensamma utredning om de nordiska aktiebolagslagarna som planeras inom respektive justitiedepartement.

Utredningen bör bedrivas med syftet att finna medel att i viss omfattning tillåta förvärv av ett bolags egna aktier. Härvid bör rättsläget i Europa i

övrigt liksom i USA studeras och beaktas.

1988/89:LU7

Bilaga 2

En rätt att förvärva egna aktier bör givetvis kringgärdas av begränsningar avsedda att skydda bl.a. borgenärsintressena. Här kan t.ex. komma i fråga regler om krav på bolagsstämmobeslut – eventuellt med viss kvalificerad majoritet – om begränsningar till viss del av aktiekapitalet eller till disponibla vinstmedel, om inskränkningar till vissa angivna syften, vissa handelsregler osv. Genom olika typer av begränsningsregler bör utsikterna vara mycket goda för att skapa ett fullgott system från aktiebolagsrättsliga och börsetiska synpunkter. Det är under alla förhållanden viktigt att propåer om rätt att äga egna aktier inte avfärdas p.g.a. principiella invändningar, utan att det klarlagts hur nyss angivna begränsningsregler kan fungera.

Utredningen måste också se över det skatterättsliga regelsystemet i syfte att undanröja eventuella svårigheter att utnyttja en civilrättslig möjlighet till aktieförvärv.

Minoritetsskydd

Den föreslagna regeln om garanterad styrelseplats för en viss minoritet kan enligt vår åsikt riskera att leda till att styrelsearbetet alltmera inriktas på en bevakning av skilda partsintressen – till men för bolaget. Olika gränsdragningsproblem kommer också att uppstå med den föreslagna regeln.

Minoritetsskyddet kommer även att belysas av andra aktuella utredningar.

Med hänsyn till vad som nu sagts avstyrker vi motionärens förslag.

Skadestånd

Enligt 15 kap. 4 § aktiebolagslagen finns en möjlighet att jämka en skadeståndsskyldighet som åvilar bl.a. styrelseledamot. Hänsyn kan här enligt motiven tas till skadevällarens ekonomiska förmåga. Vi kan inte finna att något behov av ytterligare reglering skulle finnas.

Styrelseordförandes ställning

Motionären anser att den roll som en styrelseordförande i ett svenskt aktiebolag spelar bör bli föremål för överväganden, i syfte att genom ändring av aktiebolagslagen ge ordföranden ett särskilt ansvar. Vi anser det vara mest ändamålsenligt om det ansvar som åvilar en styrelseordförande får belysas och utvecklas i praxis. För övrigt pågår inom Stockholms fondbörs en utredning om vad som förevarit inom bolaget Fermenta, en utredning som kan tänkas bidra till en belysning av ordförandens roll. Denna utredning bör under alla omständigheter avvaktas.

Återköp av egna aktier

Aktiebolagslagens bestämmelser i 7 kap. om förbud för bolag att inneha egna aktier har ansetts ha en central betydelse i svensk bolagsrätt. I anglosaxisk rätt finns emellertid möjlighet för bolag att inneha egna aktier, låt vara att den är kringgärdad med olika skyddsregler. Även inom EG-området finns i flera länder möjligheter för bolag att förvärva egna aktier.

Frågan om rätten för aktiebolag att förvärva egna aktier har under den senaste tiden varit föremål för en tämligen ingående diskussion i Sverige. Från flera företrädare för det svenska näringslivet har därvid förespråkats lättnader i det svenska förbudet. Man har till stöd därför pekat bl.a. på att en rätt att förvärva egna aktier skulle kunna medföra

- att det blir enklare att starta nya företag
- att tendenser till maktkoncentration kan motverkas
- att ett medel mot vissa inläsningseffekter i fråga om svenskt aktieäggande skapas
- att bolagen får en större finansiell flexibilitet
- att bolagen får bättre möjligheter att skydda sig mot fientliga förvärv
- att bolagen ges möjligheter att på ett enkelt sätt sätta ner aktiekapitalet
- att möjligheter skapas för återbetalning till aktieägare av insatt kapital som komplement till utdelning
- att en viss anpassning till utländska rättsordningar sker
att bolag lättare kan arrangera omstämpling av aktier
- att det underlättas för bolag att ge ut aktier till anställda respektive att ge ut sadana s.k. stock options som värdepappersmarknadskommittén enligt sina direktiv skall pröva.

Föreningarna har den uppfattningen att en rätt för bolag att förvärva egna aktier skulle utgöra ett nyttigt tillskott för svenskt näringsliv.

Den tämligen intensiva diskussion som förekommit visar med önskvärd tydlighet på behovet av att frågan görs till föremål för ett ingående studium. Det bör ske inom ramen för en statlig utredning, som kan lägga fram erforderliga lagförslag. En sådan utredning bör också närmare undersöka förhållandena utomlands och den pågående utvecklingen där för en angelägen anpassning av svensk bolagsrätt till utvecklingen i västvärlden i övrigt, inte minst inom EG-området. Utredningen har också anledning att bedöma de skatteproblem, som otvivelaktigt är förknippade med en rätt för bolag att förvärva egna aktier. En sådan rätt måste givetvis kringgärdas med olika skydds- och begränsningsregler. Utredningen har också anledning att bedöma hur dessa skall vara utformade.

Enligt uppgift skall den s.k. ägarutredningen pröva den nu diskuterade frågan. Det är positivt. Om utredningen inte anser sig kunna överväga frågan i dess helhet bör den dock hänskjutas till en annan utredning, som har en sådan möjlighet.

Föreningarna tillstyrker sålunda motionärens förslag om en utredning och anser att den bör göras med målet att en begränsad rätt för aktiebolag att förvärva egna aktier bör tillföras svensk aktiebolagsrätt.

Minoritetsskydd

Motionären föreslår att aktieägare med ett sammanlagt aktieinnehav av minst 40 % skall ha rätt till en styrelseplats. En dylik procentregel skapar dock utan tvekan vissa gränsdragningsproblem. Dessutom skulle den måhända i alltför hög grad markera styrelseledamöternas avhängighet av vissa grupper av aktieägare, vilket kunde komma i strid med deras uppgift att genomgående verka för bolagets bästa.

Föreningarna kan inte finna att minoritetsskyddet i svensk bolagsrätt skulle vara eftersatt så att det finns anledning att införa en dylik regel. Föreningarna avstyrker sålunda förslaget.

Skadestånd

Motionären föreslår en begränsningsregel avseende enskild styrelseledamots skadeståndsansvar samt möjlighet för styrelseledamoten att skydda sig genom försäkring. Enligt föreningarnas uppfattning uppfyller jämningsbestämmelsen i 15 kap. 4 § aktiebolagslagen i allt väsentligt de krav som bör ställas på en begränsningsregel avseende skadeståndsskyldighet. Något behov av den ytterligare reglering som motionären föreslår synes därför knappast föreligga.

Styrelseordförandens ställning

Motionären föreslår att styrelseordförandens roll blir föremål för överväganden. Han anger bl.a. att den tidigare ordföranden i Fermenta utpekats såsom särskilt ansvarig utan att ett sådant ansvar konstitueras i svensk rätt. Med anledning av det som förekommit i samband med Fermenta pågår en utredning inom Stockholms fondbörs. Den kan antas komma att belysa bl.a. ordförandens roll. Denna utredning bör i vart fall avvaktas innan andra utredningsåtgärder vidtas.

Sveriges aktiesparares riksförbund

Grönvall berör i sin motion en rad intressanta frågeställningar. Återköp av egna aktier är en komplicerad fråga som bör placeras in i ett större sammanhang, där man även beaktar näraliggande frågor som det korsvisa ägandet, borgenärsskyddet, insiderproblematiken samt minoritetsskyddet. Frågan kan mycket väl göras till föremål för en utredning.

Vad gäller frågorna om minoritetsskydd, skadestånd och styrelseordförandens ställning kan vitsordas att ett starkt behov föreligger av en utredning som gör en översyn av dessa frågor. Vid en uppvaktning i februari i år av statsrådet Bengt K. Å. Johansson påtalade SARF behovet av en översyn av minoritetsskyddet. Promemorian som överlämnades vid denna uppvaktning bifogas detta remissvar.

Översyn av minoritetsskyddet för aktieägare

"Anledningen till att man måste skydda minoriteten är framför allt, att om man inte ger en dräglig ställning åt denna, så blev det alltför riskabelt för en person att sätta in pengar i ett aktiebolag, där han kommer att intaga minoritetsställning. Folk skulle alltså draga sig för att göra dylika placeringar, till skada för näringslivet. Ett något så när tillfredsställande minoritetsskydd är alltså en förutsättning för att aktiebolaget skall vara fullt användbart såsom samarbetsform." (Knut Rodhe, Aktiebolagsrätt)

Mot bakgrund av de senaste årens uppmärksammade händelser och konkreta bevis på att Aktiebolagslagens (ABL) minoritetsskyddsregler ej fungerar på ett acceptabelt sätt, anser Sveriges Aktiesparares Riksförbund (SARF) att det är av stor vikt för förtroendet både för aktiemarknaden och för rättssystemet att en översyn av dessa regler sker.

Värdepappersmarknadskommitténs (VMK) direktiv behandlar frågor som är intressanta från minoritetsskyddssynpunkt, men många frågeställningar berörs ej. Tänkbart skulle vara att i tilläggsdirektiv få in vissa frågor, men en genomgång av ABL:s regler vad gäller minoritetsskydd samt rent processekonomiska frågor kräver troligen en separat utredning. Med hänsyn till den snäva tidsram som VMK har till sitt förfogande, är det knappast troligt att en så omfattande utvidgning hinner göras.

En av frågorna som VMK skall ta upp är normbildningen och efterlevnaden av de uppställda reglerna. Att i inregistreringskontraktet samt rekommendationer av olika slag som knyts till detta reglera frågor är naturligtvis en framkomlig väg, men nackdelen är att endast de börsnoterade bolagen samt OTC-bolagen berörs av dessa. En lagreglering i ABL har den fördelen att den även skulle omfatta bolag som är marknadsnoterade utan att vara börsnoterade.

SARF anser att följande frågor bör bli föremål för en särskild utredning med syfte att förbättra de mindre aktieägarnas ställning.

Kallelser till bolagsstämmor

När det gäller information från bolagen till aktieägarna angående kommande bolagsstämmor bör i många fall betydligt större krav ställas än i dag.

ABL stadgar att kallelse till bolagsstämma skall utfärdas tidigast fyra veckor före stämman och om bolagsordningen inte föreskriver längre tid senast två veckor före stämman. I kallelsen skall tydligt anges de ärenden som skall behandlas på stämman. Beträffande vissa mer betydelsefulla frågor, t.ex. ändring av bolagsordning och riktade emissioner, skall förslagens huvudsakliga innehåll anges i kallelsen medan förslagen i sin helhet skall finnas tillgängliga först en vecka före bolagsstämman.

Nuvarande regler är enligt vår mening ej tillfredsställande därför att tiden ofta är alltför knapp mellan utfärdandet av kallelsen och bolagsstämman. Det är även av största vikt att de fullständiga förslagen som skall behandlas

är tillgängliga betydligt tidigare än vad som nu är fallet. Det kan ej skäligen begäras att aktieägare skall kunna bilda sig en uppfattning om föreliggande förslag och än mindre hinna agera under den vecka som lagen i dag erbjuder.

Handläggningstiden på banker och VPC vid omregistrering av aktier som är förvaltarregistrerade medför att aktieägarna i många fall endast har 2–3 dagar på sig att hinna agera. Detta gör det helt naturligt svårt för aktieägarna att hinna anmäla sig till bolagsstämman och i praktiken omöjliggörs därför vissa typer av agerande från minoritetsägarnas sida, exempelvis fullmaktsinsamlingar.

En längre tid mellan kallelse och bolagsstämma erfordras. En minimitid mellan informationen angående de fullständiga villkoren och den ordinarie bolagsstämman bör ej understiga tre veckor. Beträffande extra bolagsstämmor motiverar praktiska hänsyn att en kortare tid för information kan accepteras. En rimlig lösning är att kallelse till extra bolagsstämma skall utfärdas senast tre veckor före stämman, medan ett fullständigt beslutsunderlag skall vara tillgängligt senast två veckor före stämman.

När det gäller formen för kallelse till bolagsstämma så gäller i dag att när mycket ingripande frågor skall behandlas på bolagsstämma, exempelvis likvidation, så skall skriftlig kallelse utsändas. Annars skall det i bolagsordningen angivna sättet för kallelse iakttagas. Ett vanligt exempel på formulering är att kallelse skall publiceras i "en i Stockholm dagligen utkommande tidning". Det kan bara konstateras att det stora flertalet aktieägare ej har tillgång till de tidningar där kallelse sker.

En första förutsättning för att en aktieägare skall kunna göra sin rätt gällande är att denne känner till när bolagsstämman äger rum. En lagändring som klart stipulerar att skriftlig kallelse alltid skall sändas ut till alla aktieägare är därför påkallad. Detta är naturligtvis särskilt viktigt vid kallelse till extra bolagsstämma som ofta kan komma helt överraskande.

Bolagsstämmobeslut

Styrelsen i ett aktiebolag kan i dag utan att höra bolagsstämmans mening fatta beslut om för bolaget mycket genomgripande åtgärder, t.ex. utförsäljning av stora delar av verksamheten, större omstruktureringar samt allokering av betydande kapital till dotterbolag med verksamhet som avviker från bestämmelserna i moderbolagets bolagsordning. Aktieägarna bör beredas möjlighet att ta ställning till frågor av detta slag. Det bör således övervägas om ej fler beslut skall fattas av bolagsstämman än vad som i dag är fallet. Till detta bör också kopplas regler om kvalificerad beslutsmajoritet för att effektivt hindra minoritetskränkande beslut.

Kommunikation mellan aktieägare

Möjligheterna för en enskild aktieägare att kommunicera med övriga aktieägare är begränsade. Det är förenat med mycket stora kostnader för minoritetsägare att kontakta övriga aktieägare för att kunna mobilisera erforderligt antal röster som krävs i olika sammanhang för att kunna utnyttja

minoritetsskyddsregler. Däremot kan styrelsen, som ofta representerar majoritetsägarna, på bolagets bekostnad sända ut information och inte sällan förekommer det att bolagsstyrelser samlar in fullmakter från aktieägare.

Det är behövt att förbättra aktieägarnas möjligheter att sinsemellan kommunicera i viktiga angelägenheter samt att samla in fullmakter inför bolagsstämmor. En utredning i syfte att möjliggöra detta är således påkallad. För att undvika s.k. okynnesutskick bör det dock finnas någon begränsning i en enskild aktieägars rätt att sända meddelande till övriga aktieägare på bolagets bekostnad.

Delårsrapporter

I aktiebolagslagen stadgas att bolag som är skyldigt att ha auktoriserad revisor skall avge en delårsrapport per år innehållande information om bl.a. omsättning och resultat under perioden samt förändringar i likviditet och finansiering.

För marknadsbolag framstår ABL:s krav på delårsrapporter som alltför lågt. Många bolag publicerar redan i dag både två och tre delårsrapporter per år. Kraftigt fluktuerande valutakurser och instabila marknader är förhållanden som talar för en mer frekvent delårsrapportering. Större aktieägare är ofta representerade i styrelserna och har därigenom fortlöpande tillgång till intern resultatinformation, prognoser etc. Allt fler anställda äger också aktier i de bolag de arbetar i vilket ökar insiderproblematiken. Till en del kan denna insiderproblematik elimineras genom ökad extern resultatrapportering.

Mot denna bakgrund är det rimligt att för marknadsbolag utvidga ABL:s krav till att minst två delårsrapporter skall publiceras per år.

Revisorernas roll

Revisorerna tillsätts av aktieägarna på bolagsstämman för att i enlighet med god revisionssed granska bolagets årsredovisning, räkenskaperna samt styrelsens och VD:s förvaltning. Revisorerna är de enda som i praktiken tidigt kan slå larm om missförhållanden i bolagen.

Det finns en risk för att revisorn hamnar i en beroendeställning gentemot bolagets ledning och majoritetsägare. Ett annat problem är att kommunikationen mellan revisorerna och aktieägarna i realiteten ersatts av en kommunikation mellan revisorerna och styrelse resp. företagsledning. Revisorernas kommunikation med aktieägarna inskränker sig oftast till ganska intetsägande och till formen standardiserade revisionsberättelser.

De senaste årens utveckling visar att det finns skäl att stärka revisorernas självständighet och oberoende. En tänkbar lösning skulle kunna vara att införa krav på kvalificerad majoritet vid val av revisorer. En annan möjlighet vore att låta någon oberoende part, exempelvis Kommerskollegium eller Börsstyrelsen, utse en revisor i marknadsbolag. Ytterligare en möjlighet vore att i marknadsbolag låta bolagsstämman alltid utse revisorer representerande olika revisionsbolag för att stärka revisorernas ställning.

I vissa situationer, t.ex. allvarliga företagskriser, är det rimligt att revisorerna ges utvidgade skyldigheter och rättigheter att kommunicera med

aktieägarkollektivet. Också rent generellt måste enskilda aktieägares rätt att få svar på frågor, som ställs vid bolagsstämma, stärkas. I dag kan majoriteten på stämman hindra att revisorn svarar. Detta är inte tillfredsställande.

SARF anser att också denna fråga bör utredas. Det är därvid väsentligt att kraven på likabehandling i informationsgivningen iakttas.

Ansvarsfrågor

Ordinarie bolagsstämma skall pröva om styrelse och VD skall beviljas ansvarsfrihet för det gångna året. Till hjälp för sitt ställningstagande har aktieägarna att till stor del förlita sig på revisorernas rekommendationer i revisionsberättelsen. Det är därvid revisorernas uppgift att upplysa bolagsstämman om det har företagits någon skadeståndsgrundande handling av styrelse eller VD. Dessutom krävs att bolaget skall ha åsamkats skada av detta handlande. Huruvida enskilda aktieägare eller aktieägarna som kollektiv har vållats skada saknar i detta sammanhang betydelse enligt nu rådande tolkning av lagstiftningen. Detta är enligt SARF:s mening uttryck för en alltför snäv definition av begreppet ansvarsfrihet. Även om ansvarsfrihetsfrågan begränsas till det fall bolaget lidit skada kan enligt SARF:s mening detta vara fallet också vid felaktig information. Rådande tolkning bortser sålunda från att en viktig information kunnat föranleda aktieägarkollektivet att agera genom bolagsstämmostitutet, byta ut styrelse och därmed kanske begränsa skadan som bolaget skulle ha lidit genom den tidigare styrelsens fortsatta förvaltning. Begreppet ansvarsfrihet borde därför ges en vidare definition och SARF anser att en översyn bör ske av de materiella reglerna, främst skaderekvisitet.

Två nya befattningar i bolagens översta hierarki har tillkommit under senare år. Den ena är koncernchefsbefattningen och den andra är befattningen som arbetande styrelseordförande. Dessa befattningar är inte reglerade i nu gällande lagstiftning. Det är angeläget att klargöra dessa befattningars ansvar och befogenheter, i synnerhet gentemot verkställande direktören och styrelsen.

Minoritetsspärr

Ett flertal minoritetsskyddsregler är villkorade till att aktieägare representerande minst tio procent av aktiekapitalet förenar sig. Detta gäller exempelvis kallelse till extra bolagsstämma, tillsättande av minoritetsrevisor, tillsättande av särskild granskningsman samt beslut att inte bevilja ansvarsfrihet.

Sveriges Aktiesparares Riksförbunds erfarenheter av bl.a. Fermentaaffären har visat att det i praktiken är omöjligt att samla in tio procent. Mot denna bakgrund finner SARF det motiverat att en sänkning av denna gräns till exempelvis tre procent för marknadsnoterade bolag övervägs.

Reglerna vid uppköpserbjudanden är av oerhört stor betydelse när det gäller att bevara minoritetens rättigheter. Nya regler från Näringslivets Börskommitté har aviserats. Eftersom dessa kommer att knytas till börsens inregistreringskontrakt är det helt naturligt av stor betydelse att dessa regler på ett fullgott sätt skyddar minoritetsintressena vid uppköp.

Väsentligt är dessutom att klara regler beträffande konvertibler och optionsrätter vid uppköpserbjudanden fastläggs. Det är i dag möjligt att lämna teckningsoptioner och konvertibler utanför ett uppköpserbjudande och enbart köpa upp alla aktier. Detta möjliggör att exempelvis koncernbidrag kan utgå, vilket medför att bolaget kan tömmas på tillgångar. Skäligt vore således att när ett bud om övertagande läggs, det även skall omfatta teckningsoptioner och konvertibler. En översyn bör alltså göras i syfte att reglera de rättigheter och skyldigheter som bör tillkomma innehavarna av teckningsoptioner och konvertibler i uppköpsituationer.

Tvångsinlösen

Äger ett bolag mer än nio tiondelar av aktierna och röstetalet i ett annat bolag föreligger rätt för det förstnämnda bolaget att tvångsinlösa resterande aktier. Huruvida rätt att tvångsinlösa föreligger samt lösenbeloppets storlek skall avgöras av tre skiljemän enligt lagen om skiljemän (1929:145). Av dessa utser det inlösande bolaget en skiljeman, minoriteten en och gemensamt utser dessa den tredje som blir ordförande.

Kan inte minoriteten enas om en gemensam skiljeman, vilket torde vara i det närmaste omöjligt beträffande marknadsnoterade aktier, skall dotterbolagets styrelse hos tingsrätten ansöka om att en god man förordnas. Denne skall föreslå skiljeman samt fortgående i tvisten bevaka frånvarande aktieägares rätt.

Stora krav måste kunna ställas på dem som förordnas till gode män. Detta är ett område där specialkunskaper krävs. Av utomordentligt stor vikt är vidare att den gode mannen åtnjuter minoritetens förtroende. Sökande bör exempelvis inte som nu ofta förekommer föreslå viss person till god man.

En annan viktig fråga i sammanhanget är att det bör finnas möjlighet att sälja till det inlösande bolaget under tiden tvångsinlösenförfarandet pågår. Tvångsinlösenförfaranden tar som regel mycket lång tid. Det kan inte vara rimligt att dessa förfaranden skall behöva dra ut på tiden i den utsträckning som nu sker. Den i Lagen om skiljemän (1929:145) stipulerade regeln enligt vilken skiljedom skall meddelas inom sex månader borde kunna tillämpas vid tvångsinlösen.

Rättegångskostnader

Fermentaaffären har visat att en återkommande begränsning i minoritets-skyddet, även för de regler som i dag materiellt sett är tillfredsställande, är rättegångskostnaderna och reglerna om deras fördelning. Risken att vid en eventuell förlust krävas på motpartens kostnader gör att många inte vågar hävda sin rätt. En tänkbar lösning skulle kunna vara att se över rättegångs-

kostnadernas fördelning. Lars Ahlmark, som har behandlat detta i en motion (1985/86:L249), föreslår att vardera parten skall stå för sina rättegångskostnader i vissa tvister. En sådan regel finns för övrigt redan i dag i Lag (1974:371) om rättegången i arbetstvister, där det stadgas att vardera parten skall bära sin rättegångskostnad, om den part som förlorat målet hade skälig anledning att få tvisten prövad.

En annan väg att lösa frågan om rättegångskostnaderna vore att Börsstyrelsen eller Kommersekollegium ålades att för respektive bolags räkning driva processer mot styrelserna och VD i de företag dessa instanser utsett revisor i (se ovan revisorernas roll) och i vilka företag revisorerna inte har tillstyrkt ansvarsfrihet för styrelserna och VD. Vid förlust skulle Börsstyrelsen eller Kommersekollegium svara för rättegångskostnaderna. En sådan lösning framstår som rimlig med tanke på att det handlar om bolag som erhållit riskkapital från allmänheten och mot bakgrund av att Fondbörsen betraktas som en samhällsnyttig institution. För börsens del skulle kostnaderna i sista hand automatiskt drabba de börsnoterade bolagen och aktörerna på börsen kollektivt.

Vi har vidare erfarit att möjligheterna att erhålla rättshjälp och rättsskydd för den typ av frågor som rör minoritetsskydd eventuellt kommer att minska i framtiden. Detta vore mycket olyckligt, eftersom det kommer att hindra många mindre aktieägare att få sin sak prövad i domstol.

Process tekniska frågor

För att sanktionssystemet skall fylla någon reell funktion bör frågor rörande interimistiska åtgärder utredas. Det långa tidsperspektivet vad gäller domstolsprocesser gör, att det trots en framgångsrik dom, kan visa sig att ett minoritetskränkande beslut ej kan ändras eller att tillgångar för att betala utdömda skadestånd saknas på grund av att omdispositioner gjorts under tiden rättegången pågick.

Det borde således åläggas domstol som prövar en minoritetskränkande handling att ex officio pröva frågan om inhibition av det prövade beslutet. Även en översyn av reglerna angående kvarstad är påkallad. Som det i dag förhåller sig kan sökande tvingas att ställa säkerhet för både inhibition och kvarstadsbeslut. Det kan ej anses skäligt att en redan förfördelad minoritet skall tvingas till sådana åtaganden för att kunna hävda sin rätt.

Sanktioner

I syfte att åstadkomma en bättre efterlevnad av uppställda regler i ABL fordras en översyn av sanktionssystemet.

Det finns i ABL handlingsregler för olika situationer. Exempelvis stadgas i ABL:s generalklausuler att varken styrelse, annan ställföreträdare eller bolagsstämman får vidtaga åtgärder som bereder otillbörlig fördel åt aktieägare eller annan till nackdel för bolaget eller annan aktieägare. För att kunna hävda sin rätt förutsättes emellertid att den skadelidande igångsätter en process med allt vad det innebär.

Att införa verkningfulla sanktioner direkt i ABL vid överträdelse av däri införda regler, samt att hänföra dessa överträdelser åtminstone delvis till

allmänt åtal torde vara en framkomlig väg att stärka minoritetens ställning och bör därför närmare utredas.

De sanktioner som redan nu står till buds vid t.ex. brott mot inregistreringskontraktet drabbar bolaget. En ändring så att sanktionerna skulle kunna drabba styrelseledamöter och VD personligen borde också övervägas.

Föreningen Auktoriserade revisorer FAR

FARs ståndpunkt

FAR *tillstyrker* – utan att för den skull nödvändigtvis acceptera motionärens argument – att frågorna om återköp av egna aktier och begränsning av styrelseledamots ansvar utreds. FAR *avstyrker* att utredningsresurser ägnas åt minoritetsskydd och styrelseordförandens ställning, i vart fall innan erfarenheterna kan sammanfattas från den debatt som på förekommen anledning förs i dessa frågor.

Motivering

Återköp av egna aktier

Det nu gällande förbudet mot förvärv av egna aktier är i första hand ett skydd för bolagets fordringsägare. Om ett bolag köper sina egna aktier har detta samma verkan som en nedsättning av aktiekapitalet i förening med återbetalning till aktieägarna, ett förfarande som med all rätt kräver rättens tillstånd för varje enskilt fall. För börsbolag skulle det dessutom öppna möjligheter till en icke önskvärd manipulation av den egna börskursen.

Motionären motiverar en uppjukning av reglerna med att bolag med stora likviditetsöverskott skulle kunna överföra dessa till aktieägarna på ett enklare sätt än genom nedsättning av aktiekapitalet, och att bolaget på så sätt skulle kunna "deltaga i värden av det egna aktievärdet"! Båda dessa argument strider mot själva syftet med förvärvsförbudet, och FAR finner dem mindre övertygande.

Å andra sidan är det bekant att återköp av egna aktier förekommer i flera andra länder med från Sverige avvikande associationsrättsliga traditioner och synsätt. Kapitalmarknadens internationalisering gör att frågan kan komma att aktualiseras i andra sammanhang, och FAR kan därför stödja tanken på att problemet utreds, bland annat för att ta till vara erfarenheterna från länder som tillåter återköp.

Minoritetsskydd

Frågorna om minoritetsskydd förtjänar stor omsorg i lagstiftningsarbetet. De har också traditionellt ägnats stor uppmärksamhet och har under senare år föranlett ändringar i aktiebolagslagen beträffande bolag med ett fåtal aktieägare. I anslutning till den aktuella börsetikdebatten har motsvarande uppmärksamhet kommit att riktas mot börsbolagen, och krav på förstärkning av minoritetsskyddet har rests bland annat av Aktiespararna.

Motionären lyfter nu fram en separat fråga, nämligen den nu gällande principen om majoritetsval till styrelsen. Principen har motiverats med enhetlighet inom styrelsen och därmed en för ledningen av ett ekonomiskt företag nödvändig handlingskraft. Det kan påpekas att ingenting hindrar ett bolag att i bolagsordningen föreskriva en annan valordning, till exempel den som motionären förordar. FAR kan instämma i att minoritetsskyddsfrågorna kan komma att motivera en utredning när erfarenheterna av den pågående debatten kan sammanfattas, men avstyrker att frågan om majoritetsvalet till styrelsen nu separat utreds.

FAR vill parentetiskt påpeka en missuppfattning i motionstexten på sid. 9. Motionären synes mena att "en dominerande ägargrupps orimliga lönesättning till förmån för sådana aktieägare" inte skulle föranleda en minoritetsrevisor till "någon egentlig kommentar till nytta för minoriteten". Olika behandling av aktieägare är en överträdelse av aktiebolagslagen som det åligger revisorn – minoritetsrevisor eller annan – att anmärka mot i revisionsberättelsen, givetvis förutsatt att det rör sig om väsentliga belopp.

Skadestånd

Motionärens argumentation rörande begränsning av styrelseledamöters ansvar är något oklar, särskilt när han begär att "tillåtelse till försäkringsskydd öppnas". FAR känner inte till några begränsningar i styrelseledamöters möjligheter att teckna ansvarsförsäkringar, annat än möjligen försäkringsbolagens vilja att lämna långtgående försäkringsskydd och svårighet att finna internationella återförsäkrare. FAR vill emellertid inte motsätta sig att frågan utreds.

Styrelseordförandens ställning

FAR delar i och för sig helt motionärens uppfattning att styrelseordföranden bör ha ett särskilt ansvar för tillsynen över den verkställande ledningens verksamhet och för att styrelsens beslut genomförs. FAR vill dock bestämt hävda att såväl praxis som doktrin redan i dag tilldelar ordföranden denna ställning. Även här synes det ändamålsenligt att avvakta resultatet av den pågående debatten.

Svenska revisorsamfundet SRS

Återköp av egna aktier

Motionären argumenterar för att det bör öppnas en möjlighet för bolag att köpa egna aktier och föreslår att denna fråga utreds snarast. Förslaget motiveras främst med behovet för företaget att placera överlikviditet och att återköp tillåts i andra länder.

Aktiebolagslagen bygger på principen, som också påpekas i motionen, att bolagets aktiekapital omges av stränga formella bestämmelser för att skydda det egna kapitalet. Förbudet för aktiebolag att förvärva egna aktier är en central del av skyddet för i första hand bolagets borgenärer. De skäl som

motionären anför är enligt samfundets mening inte så starka att de mötiverar ett ingrepp i dessa principer.

Samfundet vill även peka på de principiella invändningar som kan resas mot att börsnoterade bolag skulle tillåtas köpa egna aktier för att på så sätt kunna upprätthålla börskursen på en viss nivå. En sådan ordning skulle, enligt samfundets mening, snarast försvåra aktiemarknadens möjligheter att korrekt värdera en aktie. I vissa fall kan företag t.o.m. genom aktieköp hålla uppe aktiekursen på en nivå som inte svarar mot en korrekt värdering om andra faktorer hade tillåtits påverka kursen.

På grund av det ovan anförda avstyrker samfundet att någon utredning genomförs i syfte att öppna möjligheter att återköpa egna aktier. Samfundet vill dock fästa uppmärksamhet på en näraliggande situation där regelsystemet behöver ses över.

I aktiemarknadsnämndens uttalande 1987:6 (Indevo) aktualiserades frågan om ett dotterbolag kan förvärva konvertibla skuldebrev i ett moderbolag. Nämnden konstaterade att varken bestämmelsen i 7 kap. 1 § aktiebolagslagen eller någon annan grund lade några hinder mot förvärvet. Enligt samfundets mening finns det starka skäl att överväga om egna bolag skall kunna köpa tillbaka konvertibler eller teckningsrättsoptioner eller om sådana förvärv skall godtas mellan bolag i samma koncern. Om detta accepteras aktualiseras en rad frågor. Är det t.ex. möjligt för det emitterade företaget att redan i samband med emissionen teckna sig för konvertibler eller teckningsrättsoptioner? Hur skall innehavet värderas i årsredovisningen? Skall innehavet beaktas när det gäller att avgöra om en koncern förligger med tillämpning av regeln i 1 kap. 2 § 2 st aktiebolagslagen? Kan innehavet säljas ut utan att aktiebolagslagens regler om emission iakttas? Med ovanstående exempel vill samfundet peka på några av de frågor som är oklara och som fordrar ett klarläggande.

Minoritetsskydd

Samfundet delar motionärens uppfattning att minoritetsskyddet bör effektiviseras. Enligt samfundets mening är huvudproblemet dock inte att aktiebolagslagen saknar regler för att komma till rätta med missförhållanden, såvitt samfundet kan bedöma är det möjligt att komma åt de missförhållanden som motionären berör inom ramen för det nuvarande regelsystemet. Problemet är snarare att dessa möjligheter inte tillämpas, det finns sannolikt flera förklaringar till detta. Här vill samfundet särskilt framhålla att en viktig del av minoritetsskyddet är uppbyggt kring generalklausuler. Det kan dock ifrågasättas om dessa i praktiken är ett effektivt minoritetsskydd eftersom de är svåra att tolka då förarbetena inte klarlägger klausulernas räckvidd och vägledande rättspraxis saknas. Andra delar av regelsystemet såsom om otillåten vinstutdelning m.m. synes vara mindre kända och tillämpas därför inte. Vidare bör det beaktas att det för närvarande pågår utredningar som kan förväntas åtminstone tangera dessa frågeställningar. Samfundet ställer sig dock positiv till att utreda en effektivisering av minoritetsskyddsreglerna.

I motionen berörs särskilt revisionens betydelse som ett inslag i minori-

tetsskyddsreglerna. Samfundet vill med kraft slå fast att revisorerna representerar samtliga aktieägares intressen. Dessutom skall revisorerna se till att bolagsledningen iakttar de bestämmelser i aktiebolagslagen och bolagsordningen som avser att skydda bolagets borgenärer, aktieägarminoriteten, det allmänna och andra intressenter. Denna grundregel slås fast i förarbetena till 1944 och 1975 års aktiebolagslagar (jfr prop. 1975:103 s. 242), i FAR:s och SRS:s regler om god revisorssed samt i utbildningsmaterial och annan litteratur. Regeln om oberoende är en av de grundläggande bestämmelserna i de etiska reglerna för ledamöter i Svenska Revisorsamfundet SRS. Genom kravet på kvalificerad revisor i alla aktiebolag senast från första ordinarie bolagsstämman efter den 1 januari 1988 säkerställs en oberoende granskning i alla aktiebolag enligt ovanstående principer.

Motionären framhåller särskilt att minoritetsrevisorerna inte är en kontrollfunktion som tillfredsställer minoritetens intressen. Den omständighet att tystnadsplikten gäller gentemot den minoritet som föranställt om granskningen måste ses mot bakgrund av det övergripande målet att granskningen skall bli så effektiv som möjligt. Om revisorn vid denna granskning finner att någon i bolagsledningen vidtagit handlingar som kan vara skadeståndsgrundande eller överträtt aktiebolagslagen eller bolagsordningen så skall detta anmärkas i revisionsberättelsen. Rapporteringsskyldigheten är enligt god revisionssed mer långtgående än vad som antyds i motionen. Här bör också framhållas den relativt långtgående upplysningsplikten på bolagsstämman. En uppluckring av tystnadsplikten skulle alltså kunna leda till att resultatet av granskningen blir sämre vilket inte gagnar minoritetens intresse. Samfundet vill här även peka på möjligheten för minoriteten att få en särskild granskningsman tillsatt för att granska vissa åtgärder eller vissa förhållanden i bolaget.

I detta sammanhang vill samfundet även erinra om bestämmelserna i 9 kap. 12 § aktiebolagslagen som ger aktieägare i bolag med högst tio aktieägare rätt att ta del av bolagets räkenskaper och andra handlingar för att kunna bedöma bolagets ställning eller visst ärende som skall förekomma på bolagsstämman.

Sammantaget innebär detta att aktiebolagslagen erbjuder en aktieägarminoritet flera möjligheter att säkerställa att inte majoriteten otillbörligt missgynnar minoriteten och att få insyn i bolagets förhållanden. Enligt samfundets mening finns det skäl att undersöka om reglerna är utformade på så sätt att de är tillräckligt effektiva. Däremot finns det inte skäl att för närvarande överväga helt nya minoritetsskyddsregler.

Skadestånd

Motionären föreslår att en begränsningsregel av en enskild styrelseledamots personliga ansvar införs, att möjligheten till försäkringskydd noggrant utreds och vissa närmast redaktionella ändringar av regelsystemet. Samfundet anser inte att det för närvarande finns skäl att införa en begränsningsregel eller att i övrigt vidta några initiativ på området från lagstiftarens sida.

Styrelseordförandens ställning

Som motionären påpekar stämmer den bild som aktiebolagslagen ger av företagets organisation och de verkliga förhållandena inte överens. Förutom styrelseordförandens ställning som omnämns i motionen vill samfundet även peka på beslutanderätten i koncerner och då särskilt på koncernchefens ställning om någon sådan utsetts. Även om dessa frågor diskuterats under de senaste åren är rättsläget på många punkter oklart. Samfundet tillstyrker därför en översyn av dessa frågor. Det förefaller dock mer tveksamt om lagstiftningen bör ändras på det sätt som motionären föreslår.

Aktiefrämjandet

Återköp av egna aktier

Frågan om företagets återköp av egna aktier har, på förslag av flera av Aktiefrämjandets intressenter, varit föremål för diskussion och överväganden i Stiftelsens styrelse. Man har härvid pekat på flera skäl för införandet av en sådan möjlighet i Sverige, bl.a. för att

- förhindra inlåsning av vissa företags överflöds kapital som på aktiemarknaden skulle kunna överföras till "bättre behövande företag"
- skydda företag mot spekulativa och kortfristiga uppköp
- anpassa svenska regler till den amerikanska och västeuropeiska utvecklingen.

Men samtidigt noterades flera risker med en sådan ordning, t.ex. för att

- företagen driver upp sina egna aktiekurser till icke marknadsmässiga nivåer i samband med egna aktiefinansierade företagsförvärv eller vid utomstående försök till fientliga förvärv
- befintliga ägarstrukturer cementeras
- företag i trängda lägen prioriterar sina aktieägare framför andra ford-ringsägare.

Därför skulle man i Sverige, liksom på de flesta andra håll där återköp av egna aktier är tillåtet, behöva tillgripa begränsningar för återköpens storlek och kanske krav på mer kvalificerade bolagsstämmobeslut osv.

Under alla omständigheter anser Aktiefrämjandet att frågan bör bli föremål för utredning och tillstyrker därför motionärens förslag.

Minoritetsskydd och skadestånd

Genom nyligen genomförda ändringar i aktiebolagslagen har minoritetens ställning vid nyemissioner stärkts avsevärt. Motionären vill nu bl.a. ge större minoriteter möjlighet att delta i styrelsearbetet och att styrelseledamöter har ett reellt ansvar för sina beslut. Dessa frågor behandlas av värdepappersmarknadskommittén och troligen av fondbörsens s.k. Fermentautredning vars förslag presenteras i augusti 1988.

Styrelseordförandens ställning

Ordföranden i ett aktiebolags styrelse har för närvarande, till skillnad från verkställande direktören, ingen rättsligt reglerad ställning. Samtidigt utvecklar allt fler bolag, enligt amerikanskt mönster, ett system med exekutiv ordförande (koncernchef/-"president") tillsammans med verkställande direktör. Det kan skapa oklara besluts- och anvarsförhållanden samtidigt som den internationella anpassningen är viktig i många företag. I den mån detta utgör ett problem är det än så länge av mycket ringa omfattning. Aktiefremjandet delar därför bl.a. Bankinspektionens uppfattning att ordförandens ställning tills vidare kan utvecklas i praxis.

Internationell anpassning

Aktiefremjandet har den bestämda uppfattningen att Sverige snabbt och målmedvetet finansiellt och aktiemarknadsmässigt måste anpassa sig till den västeuropeiska integrationen. Riksdagen har sedermera fattat ett övergripande beslut med likartad innebörd.

Inom EG genomförs eller övervägs för närvarande förändringar mot en mer harmonisk aktiebolagslagstiftning. Det gäller även de områden som motionen avser. Lagutskottets behandling av motionen bör i hög grad påverkas härav. Därför föreslår vi att utskottet också inhämtar expertsynpunkter på motionen från Utrikesdepartementets handelsavdelning.

Innehållsförteckning

1988/89:LU7

Sammanfattning	1
Motioner	1
Inledning	2
Värdering av anläggningstillgångar	4
Riktade emissioner	7
Aktiekapitalets storlek	10
Differentierad rösträtt	12
Förvärv av egna aktier	13
Minoritetsskyddet	15
Styrelseledamots skadeståndsansvar	17
Styrelseordförandes ställning	19
Registrering av näringsverksamhet	21
Utskottet	22
Inledning	22
Värdering av anläggningstillgångar	24
Riktade emissioner	25
Aktiekapitalets storlek	26
Differentierad rösträtt	27
Vissa andra aktiebolagsrättsliga frågor	28
Registrering av näringsverksamhet	31
Hemställan	33
Reservationer	33
1: Riktade emissioner (fp.c och mp)	33
2: Differentierad rösträtt (fp)	34
Bilagor	36
1. Remissyttranden över motion 1987/88:L206	36
2. Remissyttranden över motion 1987/88:L211	41